

Tuna Nehri ve Peipsi Gölü Örneği Çerçevesinde Avrupa Birliği Su Çerçeve Direktifi ve Sınıraşan Sular

Tuğba Evrim Maden¹

Özet

En az iki devletin sınırlarını aşan ve bu devletlerin kullanımına tabi olan sulara sınıraşan sular adı verilir. Sınıraşan suların çatışmaya sebep olmaksızın kullanımı büyük önem arz etmekte ve bunun için de devletlerin işbirliği yapması gerekmektedir. Avrupa Birliği (AB), 2000 yılında su kaynakları yönetimi ile ilgili tüm çalışmalarını bir çatı altında toplayan "AB Su Çerçeve Direktifi"ni (ABSÇD) yayımlamıştır. Bu direktifin önemli amaçlarından birisi nehirlerin havza bölgeleri belirlenerek bütünleşik yönetimidir. ABSÇD, sınıraşan su havzalarında da uygulanmakta ve su kaynaklarının kullanımı için devletlerin işbirliğine gitmelerini teşvik etmektedir. Direktif, AB üyesi ve AB üyesi olmayan kıyıdaş ülkeler ile sınıraşan sular uygulamalarında başarılı olmuştur. Bu çalışmada iki başarılı işbirliği örneği olan Tuna nehri ve Peipsi Gölü incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Su, AB Su Çerçeve Direktifi, Sınıraşan Sular, İşbirliği, Tuna*

JEL Sınıflandırması: *Q25, Q34*

¹ Dr., ORSAM Su Programı, E-Mail: temaden@gmail.com

Abstract

Transboundary waters cross the borders of least two states and are subject to the use of these states. The utilization of the transboundary waters without conflict has great importance and requires the cooperation of states. In 2000, European Union (EU) published “the EU Water Framework Directive (EUWFD)” which combines all the regulations of water resources management. One of the important aims of this directive is to achieve the integrated management of the basin districts of rivers. EUWFD is being implemented to the transboundary water basins and encourages states to cooperate. EUWFD has been implemented successfully in the EU countries and riparian non-EU members. In this study, Danube River and Lake Peipsi is analyzed as examples of successful cooperations.

Keywords: *Water, EU Water Framework Directive, Transboundary Waters, Cooperation, Danube River, Lake Peipsi*

JEL Classifications: *Q25, Q34*

Giriş

Ana amacı ekonomik entegrasyon olan Avrupa Toplulukları kurucu anlaşmalarında çevre, üye devletlerin yetki alanında bırakılmıştır. Buna karşın, uygulamada, çevrenin korunması konusunda ortak bir yaklaşımın kabul edildiği görülmüştür. Buna yol açan sebepler ise dört maddede toplanabilir (Budak, 2000; Egeli, 1996):

- Avrupa Birliği'nin temel politikası serbest rekabet ve serbest dolaşımın sağlanabilmesidir. Üye devletlerin farklı çevre politikaları uygulaması, farklı çevre koruma ölçütlerinin benimsenmesi ve maliyetlerin değişik olmasına sebep olmaktadır. Bazı ülkelerin kalite standartları, diğer devletlerinki ile uyum sağlamayabilir ve bunun sonucunda bazı ürünlerin ülke pazarlarına girmesi engellenebilir. Üye devletlerin bazılarında hava ve su kirliliğini önlemek amacıyla yapılması gereken yatırımlar maliyeti arttırmaktadır. Bu sebepler Topluluk içerisinde malların serbest dolaşım ve serbest rekabetini engellemektedir (Türkiye Çevre Vakfı, 2001).
- Topluluk üyesi devletlerde erişilmiş olan yaşam kalitesinin devam ettirilip yükseltilebilmesi için doğal yaşam koşullarının sağlıklı bir biçimde sürdürülmesi gerekli görülmüştür.
- Aynı ekonomik düzenin üyesi olan devletlerin çevre politikalarının farklı olması sebebiyle yaşam koşulları farklı şekil ve düzeyde gerçekleşecektir. Ortaya çıkan bu sonuç da Topluluğun politikası açısından istenilmeyen bir durumdur.
- En temel sebep ise çevre kirliliğinin sınır tanımamasıdır. Bir ülkeden diğer ülkeye kirlilik yayılımı birbirine komşu olan üye devletlerde ortak bir çevre politikası izlenmesine neden olmuştur.

Avrupa Birliği'nin çevre konusunda girişimlerini meşrulaştıran (harekete geçiren) üç konu vardır. Birincisi, doğada ortaya çıkan sorunlar sınır aşmaktadır ve bu sorunlar ortak yönetim ve çözüme ihtiyaç duymaktadır. Avrupa Birliği, dünyada ulusüstü yasal ve kurumsal bir örgüt olduğundan bugüne, bu hususta önemli bir rol almaktadır. Büyük tek bir pazar yaratan AB, sektörel iktisadi politikalarında üye devletlerle sorumluluklarını paylaşmaktadır. Bundan dolayı AB, entegre ve ileriye bakan bir çevre politikası hazırlamıştır. Orta ve Doğu Avrupa'yı içine alan genişleme sürecinde oluşturduğu çevre politikasına daha geniş bir bakış açısı kazandırılmalıdır. 50'den fazla yerel ve küresel antlaşmada imzası bulunan

Avrupa Birliği, çevre ile ilgili yasaları oluştururken bunların sanayi ile uyumlu olması gerekmiştir. Böylece iç pazarın birleşmesi sürecinde rekabetin eşit olmayan şartları ortadan kalkacaktır. Çünkü adil ve rekabetçi bir iç pazar, gelişmiş ve tek bir vücut olmuş çevre yasası olmaksızın imkansızdır. Üçüncü konu ise Avrupa çevre yasaları geliştirerek tüm AB vatandaşları için eşit, basit ve temel çevre korumasının yaratılmasıdır (Brinklost, 1999). Bu, Avrupa tek pazarı için ne olursa olsun istenilen bir şeydir. Avrupa Birliği bugüne kadar iktisadi hedefleri doğrultusunda kurulmuş ve yol almıştır. O zamanlar çok az insan çevre koruma ile AB arasında bir bağlantı kurmuştur. 1950 ve 1960'lı yıllarda karar vericiler, çevrenin iç politikaya etkisini veya Avrupa Ekonomi Topluluğu'na etkisini az da olsa fark etmişlerdi. 1980'lerin ortasından itibaren çevreye daha önem verir hale gelmişlerdir. Avrupa Konseyi'nin 1985 antlaşmasında, çevre politikalarının, Topluluk tarafından oluşturulan ekonomi, endüstri, tarım ve sosyal politikalarının vazgeçilmez bir tamamlayıcısı olduğu belirtilmiştir. 1993 Maastricht Avrupa Birliği Antlaşması'nda, AB'nin ekonomik aktiviteleri sürdürülebilir olmalıdır denilmiştir (Keleş vd., 2009). Bu cümle ile gelecekteki faydalanmaların yok edilmesi ve zarar verilmesi önlenecek şekilde yapılandırılma gerekliliği vurgulanmaktadır. 1960'lar ve 1970'ler boyunca Avrupa entegrasyonunun önceliği ekonomik olmakla birlikte, 1980'ler ve 1990'lardan itibaren ekonomik verimlilik ile çevresel sürdürülebilirlik arasındaki ilişki daha dengeli bir duruma gelmiştir (McCormick, 2001). Son 30 yılda ise Avrupa Birliği, kendisi için kapsamlı çevre mevzuatı çerçevesi oluşturmuştur. Artık çevre politikaları olgunlaşmış ve diğer AB politika hedefleri ile eşit seviyeye gelmiştir. Amsterdam Antlaşması, Avrupa Birliği'nin tüm hedefleri içine sürdürülebilir kalkınma kavramını yerleştirmiş ve diğer tüm ortak politikalar içine çevrenin entegre edilmesini zorunlu kılmıştır (Jans, 1995). Çok kısa bir süre olmasına karşın AB çevre politikası hatırı sayılır bir ilerleme kaydetmiştir. Avrupa Topluluğu (AT) çevre politikalarının ilk 15 yılı 1972 yılında yapılan Birleşmiş Milletler Stockholm İnsan Çevresi Konferansı sonrası marjinal, tepkisel ve özel olarak tanımlanmıştır. Asıl atılım 1987 yılında Avrupa Tek Senedi'nin 16. Başlığı (Title XVI) ile yapılmıştır (Brinklost, 1999).

Topluluğun çevre politikalarının gelişim sürecine daha yakından bakmak gerekirse, Avrupa Ekonomi Topluluğu'nu (AET) 1957 yılında kuran Roma Antlaşması'nda çevre ile ilgili eylemlere yer verilmemiştir. Fakat 1973 yılında ilk çevre eylem programı öncesi dokuz yönerge ve bir yönetmelik hazırlanmıştır. Bu yasal düzenlemelerin bir kısmı Roma Antlaşması'nın topluluk hedeflerini tehdit etmediği sürece ulusal düzeydeki mevzuat farklılıklarının uyumlaştırılmasına ilişkin 100. Maddesi ve Avrupa

bütünleşmesinin esnek yapısını yansıtan 235. Madde'den adapte edilmiştir². Tarımsal gelişmeler ile ilgili diğer yönergeler ise Madde 42 ve 43'den adapte edilmiştir. 1987 Avrupa Tek Senedi'ne kadar çevre ile ilgili düzenlemeler Roma Antlaşması'nın 100. ve 235. Maddeleri referans alınarak yapılmıştır. 1987 Avrupa Tek Senedi, Topluluğun çevre politikaları için ilk kez güvenli/sağlam bir çerçeve oluşturulmasını sağlamıştır. Çevre kalitesinin korunmasını, geliştirilmesini, insan sağlığını korumayı, doğal kaynakların ihtiyatlı ve rasyonel kullanımını hedef olarak alan Topluluk çevre politikası içine Avrupa Tek Senedi ile ileride AB çevre politikalarının anahtar politik prensibi olacak yerindenlik (subsidiarity)³ prensibi ortaya konulmuştur (Budak, 2000).

Realizm teorisi, genelde işbirliğini güvenlik ve askeri konulara odaklamasına rağmen, Avrupa Topluluğu'nun çevre politikalarının evrimini, anarşik durumda, üye ülkelerin çevresel bozulma gibi ortak bir problem söz konusu olduğunda rasyonel birer aktör olabileceğini öne sürmektedir. Realistler, bir devletin güvenlik arayışının bir başka devleti tehlikede bırakabileceği iddiasındadır. Örneğin çevre politikaları uygulamalarında, Almanya, Danimarka veya Hollanda gibi gelişmiş bir devletin teşebbüsü ile çevresel standartların daha sıkılaştırılması, uygulamaya geçememiş veya gelişmekte olan devletlerin serbest ticareti ile ilgili sorunlara ve kısıtlamalara sebep olabilecektir (McCormick, 2001).

-
- 2 Roma Antlaşması'nın Maastricht Antlaşması ile değişikliğe uğramayan 235. Maddesi, Antlaşma'yı hazırlayanların, Avrupa bütünleşmesinin almasını istedikleri esnek yapıyı yansıtır. Roma Antlaşması'nda verilen yetkiler (işlevsel yetkinlik), Kurucu Antlaşmalarda açık biçimde öngörülen hedeflere ulaşmak için (fiili yetkinlik) yeterli olmayabilir. Bu nedenle 235. Madde'nin kullanımı bu boşluğu kapatmaya yöneliktir. Maddeye göre "Topluluğun saptadığı (...) herhangi bir hedefe ulaşmak için AT düzeyinde bir girişim ve eylem gerekliyse ve Antlaşma bu eylemin gerçekleşmesi için gerekli yetkileri açıkça vermemişse, AT Konseyi, Komisyon'un önerisi üzerine oybirliğiyle karar vererek ve Avrupa Parlamentosu'nun da görüşünü alarak bu önlemleri alır."
 - 3 Subsidiarite (yetki ikamesi) ilkesinin amacı, vatandaşa en yakın (en yararına olacak) kararın, Topluluk düzeyinde girişilecek faaliyetin, yerel, bölgesel ve ulusal düzeydeki olanaklar açısından, yerinde olup olmadığı sürekli şekilde denetlenerek alınmasını sağlamaktır. Daha açık bir dille, bu ilke uyarınca Avrupa Birliği, ancak kendi girişimi yerel, bölgesel veya ulusal girişimden daha etkin olacaksa harekete geçer. Bu ilke oranlılık ve gereklilik ilkeleri ile sıkı sıkıya bağlıdır.

1. Avrupa Birliği Çevre Politikaları: Su Kaynakları ile İlgili Çalışmalar

AB'nin su politikası tarihi son 40 yıla dayanmaktadır. Bu zaman içerisinde Topluluk sularının kirlilikten korunması amacıyla çok sayıda yasal düzenleme oluşturulmuştur. Söz konusu bu kanunlar hem temiz içme suyu hem de diğer ekonomik ihtiyaçlar için gerekli sürdürülebilir su kaynakları gelişimini sağlamıştır. Ayrıca sucul çevrenin korunmasını sağlamış, taşkınların ve kuraklığın olumsuz etkilerini azaltmıştır (Directive 2000/60/EC, 2000).

Topluluk içinde su kaynakları ile ilgili yasa oluşturma çalışmaları üç aşamada incelenmektedir. 1972 yılında Paris'te yapılan Avrupa Zirvesi'nde dönemin dokuz üye devleti AT Çevre Politikalarının önemini vurgulamış ve bir faaliyet programı oluşturulmasını istemiştir. AT bu zirvede alınan kararlar doğrultusunda, 20 Aralık 1973 tarihinde beş yıllık 1. Çevre Eylem Programı yürürlüğe konulmuştur ve 2001 yılına kadar birbirini takiben altı eylem programı uygulanmaya konmuştur (Türkiye Çevre Vakfı, 2001).

İlk dönem, 1973 yılında ilk Çevre Eylem Programı'nın ardından 1975 yılında yüzeysuyu direktifi ve içme suyu direktiflerini kapsamaktadır. Söz konusu bu direktifler su kalite standartlarını ve içmesuyu için kullanılan yüzeysularının korunmasını kapsamaktadır. İkinci dönem ise 1991 yılında Avrupa Su Yönetmeliği'nin yürürlüğe girmesiyle başlamıştır. Bu yönetmelikte ilk kez, sadece su kalitesine değil, emisyonların istenilen seviyeye ulaştırılmasının kontrolüne de odaklanılmıştır. Bu dönemde yürürlüğe giren diğer düzenlemeler; Kentsel Atıksu Yönetim Direktifi, Yeni İçme Suyu Kalitesi Direktifi, Nitrat Direktifi ve Entegre Kirlilik ve Koruma Direktifi'dir (Holzwarth, 2002; Mengi ve Algan, 2003).

Su Çerçeve Direktifi, Avrupa Su yönetmeliklerini içine alan Üçüncü Dönem olarak tanımlanır. Bu dönem önceki iki dönemin yaklaşımlarını birleştirmiş ve Avrupa Birliği su politikası için ortak bir çerçeve oluşturmuştur. Öncelikle, nehir havzasını temel alan (entegre) su yönetimi yaklaşımını ortaya çıkarmış ve ilk kez fiziksel planlama ile su kaynaklarının planlanması arasında bağlantı kurmuştur. İkincil olarak, su kalitesinin, emisyon kontrolü ve yeraltısuyu korunmasının ayrı tutulmamasını bileşik yaklaşım şart koşmuştur. Su Çerçeve Direktifi, tamamen uygulandığında diğer direktiflerin yerini alacaktır (Holzwarth, 2002).

1995 yılında Avrupa Parlamentosu Çevre Komitesi ve AB Çevre Bakanları Konseyi, AB Çevre Komisyonu'nundan küresel boyutta su politikaları oluşturulmasını talep etmiştir. Bu talep doğrultusunda belirtilen

hedefler ise su ile ilgili tüm direktifleri modernleştirerek çevre politikası ile bütünleştirmek ve su kaynakları ile ilgili kamu bilincini arttırmaktadır (Kaika ve Page, 2003).

1996 Şubat ayında kabul edilen AB Su Politikası tebliğine dayanarak Komisyon ilk öneriyi sunmuştur. Bu tebliğ, "Çevre ve Sürdürülebilir Gelişme için Yeni Bir Strateji" 5. Eylem Programı ve antlaşmasında ortaya konulan çevre politikaları prensiplerine dayanmaktadır. Bu doğrultuda önerilen Direktif su kalitesi ve miktarını koruma, ekonomik kullanım, yüzeysuyu ve yeraltısuyu korunması, emisyon kontrolü ve ekolojik hedeflerin bütünleştirilmesini amaçlamaktadır. Genel olarak bu öneri Avrupa Birliği su sistemini miktar ve kalite açısından korumayı ve geliştirmeyi hedef almıştır (Kaika ve Page, 2003). Bu amacı gerçekleştirmek için hazırlanan Su Çerçeve Direktifi hazırlanması önerisi 1997 yılının Şubat ayında kabul edilmiştir. Yönergeyi hazırlama kararı alan Komisyon 1997 yılında ilk taslağı hazırlamıştır. 1997 ve 1998 yıllarında komisyon taslaklarını hazırlayan komisyon, Şubat 1999'da yönergeyi ilk kez Avrupa Parlamentosu'nda görüşmeye almıştır. Ekim 1999'da Konsey genel görüşme ve uzlaşma çalışmaları içinde yer alan yönerge, Şubat 2000'de Avrupa Parlamentosunda ikinci kez görüşülmüştür (Bjerregaard, 1998). 23 Ekim 2000'de Su Çerçeve Direktifi, Avrupa Parlamentosu ve Konsey'in ortak karar prosedürü sonucu kabul edilmiştir ve Direktif, 22 Aralık 2000 tarihinde yayınlanmış ve yürürlüğe girmiştir.

Avrupa Birliği su yasaları için hazırlanan yeni direktif, hiç şüphesiz amaçlar, araçlar ve yükümlülükleri ile en kompleks olanıdır. Direktifin, iki ana hedefi, sucul çevreyi korumak, geliştirmek ve eşit, sürdürülebilir ve dengeli su kullanımını sağlamaktır. Ayrıca, su ile ilgili uluslararası anlaşmaların hedeflerine ulaşılmasını sağlamak da bir diğer amaçtır (Directive 2000/60/EC, 2000).

Su Çerçeve Direktifi için diğer direktiflerden iki farklı seviyede yöntem izlenebilmektedir. Birinci yöntem, tedbirlerin ulusal ve topluluk seviyesinde ele alınmasıdır. İkinci yöntem ise kesin hedeflerin tanımları, ana esasları ve tedbirleri, müteakip politik süreçlere (ardışık (daughter) direktiflere ve uzmanlar komitesine) bırakmaktır (Lanz ve Scheuer, 2001).

Avrupa Birliği sınırları dahilinde içme suyu yetersizliği ve kuraklık gibi ciddi sorunlarla karşılaşmamıştır. Fakat su kalitesi ve su yönetimi çok iyi durumda değildir. AB sınırları içerisinde yüzey sularının %20'si ciddi kirlilik tehlikesi altındadır. Yeraltı sularının %65'i içme suyu amaçlı kullanılmaktadır. Avrupa şehirlerinin %60'ı kendi yeraltı su kaynaklarını verimli kullanmamıştır, sulak alanların yarısı yeraltı sularının aşırı kullanımı

ve yüzey sularının kirliliği nedeniyle tehlike altındadır. Sulanan alan miktarı artmıştır, özellikle bu artış Güney Avrupa'da %20 civarındadır (Akkaya vd., 2006).

Avrupa Birliği Su Çerçeve Direktifi, Avrupa'da suyun yönetimi ve kullanımı için ortak bir çerçeve sunan ve bu çerçeveyi Avrupa su sektörüne uyarlamayı vaat eden hukuki bağlayıcı bir politikadır (Kaika, 2003). Su kaynakları yönetiminin karmaşık hale gelmesi ve uluslararası bir boyut kazanması, bu süreçte yer alan aktör ve enstitülerin sayısının artması, suyun sağlanmasında ekonomik çıkarın bir hak olarak görülmesi, çevresel korumaya ilgi ve hassasiyetin artması, suyun ekolojik politikasının yerel, ulusal, Avrupa ve uluslararası seviyede daha karmaşık ve önemli hale getirmiştir (Kaika, 2003).

2. Avrupa Birliği Su Çerçeve Direktifi

2000/60/EC no'lu Avrupa Birliği Çerçeve Direktifi, 26 maddeden oluşmaktadır. 1975 ile 2000 yılları arasında on üç tane Direktif uygulamaya konulmuştur. (TÜSİAD, 2002) 2000 yılına gelindiğinde, Avrupa Parlamentosu ve Konseyi, "suyun ticari bir ürün olmayıp, korunması gereken bir doğal kaynak" olduğu düşüncesinden hareketle 23 Ekim 2000 tarihinde, Su Çerçeve Direktifi'ni kabul etmiştir. Avrupa Birliği'nin tüm sularının korunmasını ve durumlarının iyileştirmesini amaçlamıştır. Su Çerçeve Direktifi, Avrupa çevre yasaları için bir çerçeve oluşturmaktadır. Mevcut AB su politikalarını uyumlaştırma ve Topluluk sınırları içindeki tüm sucul alanlarda su kalitesini geliştirme amacını güden Direktif tüm suların sürdürülebilir kullanımını sağlamak ve geliştirmek isteyen yeni entegre bir yaklaşımdır (Rekolainen, 2003). Avrupa Birliği Su Çerçeve Direktifi, son 30 yıl içerisinde AB'nin oluşturduğu en önemli ve yenilikçi su yasasıdır. Bu Direktif hidrolojik çevrimi bir bütün olarak kabul eden bir yaklaşım getirmiştir. Yeraltı suyu ve yüzey sularına uygulanabilmektedir. Ortak bir yaklaşımla yeraltı ve yüzey sularının korunmasını ve çevresel düzenlemeler yapılmasını sağlar. Direktif, ortak bir çerçeve ve çevresel hedefler sunarken, ayrıca aktörlere, ulusal, bölgesel ve havza ölçeğinde bu amaçlara ulaşmada farklı yollar izleme özgürlüğü sağlar. Özellikle, bu direktif, her nehir havzası bölgesi için yapılması zorunlu stratejik yönetim planları talep etmektedir. Bu planlar, nehir havza yönetim planları olarak da bilinmektedir. Bu planlar suların iyi duruma gelebilmeleri için stratejik bir plan da içermelidirler. Bu planlar su kütleleri üzerinde baskı yaratan unsurların detaylı analizine ve her nehir havzasında etkilerin değerlendirilmesine dayandırılmalıdır. 14.Madde'de de

ana gereksinim olarak belirtilen bu planlar paydaşlar arasındaki müzakereler için odak noktası sağlamaktadır. Buna paralel olarak, nehir tanımlama olarak da bilinen süreç içerisinde, amaçlara ulaşamayacak riskler taşıyan nehirlerin tanımlanması gerekli olacaktır. Üye devletler 2006-2012 yılları arasında her nehir bölgesi için önlemler programı (Programme of Measures (PoM)) geliştirmelidir. Eğer bir su kütlesi su çerçeve direktifinin özel amaçlarını karşılamada başarısız olursa, önlemler programı geliştirilmeli ve bu su kütlesi önceden belirlenmiş amaçlar ile bir çizgiye çekilmelidir (Gouldson, 2008).

Direktifin çevresel hedefi, 2015 yılı itibariyle Avrupa Birliği sınırları içindeki tüm yeraltı ve yerüstü sularını “iyi durum” (good status) seviyesine getirmektir. (Grimeaud, 2004) Bu direktif, AB’nin su politikasının yasal çerçevesini oluşturacağı için ve aday ülkeler için tam üyelik tarihinde yürürlüğe girmiş olduğundan, ülkelerin yeni mevzuatları bu direktife uygun olmalıdır (Directive 2000/60/EC, 2000).

Bu çerçeve kabul edildikten 7 yıl sonra yani 2007 yılı itibariyle sırasıyla 75/440/EEC sayılı içme suyu temini amaçlı yüzey sularının kalitesi direktifi, 77/795/EC sayılı yüzeysel tatlı suların kalitesine dair bilgi alışverişini düzenleyen karar, 79/869/EEC sayılı yüzeysel suların içme suları olarak kullanılmasında yapılacak analiz metotları direktifi yürürlükten kalkacaktır. 13 yıl sonra ise 78/659/EEC sayılı balık hayatını koruyacak tatlı su kalitesine ilişkin direktif, 79/923/EEC sayılı kabuklu canlıların yaşadıkları suların kalitesine ilişkin direktif, 80/68/EEC sayılı yeraltı sularının kirliliğe karşı korunması, 76/464/EEC sayılı topluluk sularına karışan tehlikeli maddelere ilişkin direktif yürürlükten kalkacaktır (Türkiye Çevre Vakfı, 2001).

Su Çerçeve Direktifi oluşturulurken 18 Temmuz 2000 tarihinde kabul edilen ortak metnin ilk maddesinde suyun diğer kaynaklar gibi ticari bir ürün olmayıp, tarihsel bir miras olarak korunması, savunulması ve ele alınması gereken bir miras olduğu dile getirilmiştir. Söz konusu metnin ilerleyen bölümlerinde Topluluk içerisinde entegre su kaynakları yönetiminin geliştirilmesi, şeffaf, etkili ve tutarlı Topluluk su politikasının oluşturulması, eylemler için ortak prensipler belirlenmesi ve eylemlerin gerçekleştirilebilmesi için işbirliği, kullanıcıların bilgilendirilmesi gerekliliği belirtilmiştir. Ortak metin içinde suyun miktarından öte kalitesi ve kalitenin sürdürülebilirliği öne çıkmaktadır. Ayrıca metin içinde üye devletlerin topluluk sularının nitelik ve nicelik bakımından sürdürülebilir kullanımını sağlarken, sınıraşan suların kontrolüne de katkıda bulunması gerekliliği belirtilmiştir. Uluslararası sular söz konusu olduğunda ise üye devletler,

üye olmayan devletlerle işbirliği yapmaya çaba harcayacaklar, bu işbirliğini sağlamak için “Sınırtaşın Su Yolları ve Uluslararası Göllerin Kullanımı ve Korunmasına İlişkin Helsinki Sözleşmesi”nden doğan Topluluk yükümlülüklerinin uygulanmasına katkıda bulunacaktır (Directive 2000/60/EC, 2000).

AB Su Çerçeve Direktifi, Madde-1’de belirtildiği gibi iç yüzey sularının, geçiş sularının, kıyı sularının ve yeraltısularının korunmasını amaç edinmiştir (Directive 2000/60/EC, 2000).

Direktifin, 1. maddesinde belirtilen nihai hedefleri:

- Sürdürülebilir, eşit ve dengeli su kullanımını sağlayabilmek için miktar ve kalite yönünden yeterli yeraltısuyu ve yüzeysuyu sağlanması, (Çevre Bakanlığı, 2003)
- Yeraltısuyu kirliliğinin önemli miktarda azaltılması,
- Karasal ve deniz sularının korunması,
- Deniz çevresinin kirlenmesinin önlenmesi ve kirliliğe sebep olan kişi, kurum ve kuruluşların uluslararası anlaşmalarla amaçlarını gerçekleştirmesinin engellenmesi.

Su çerçeve direktifi, tek su kaynakları yönetim sistemi olarak adlandırılan akarsu havza yönetimini gündeme getirmiştir. Bu yönetimde kaynaklar idari veya politik sınırlara göre değil, doğal coğrafi ve hidrolojik esaslara göre yönetilecektir. Ulusal sınırları aşacak sular için de her bir akarsu havza bölgesi için akarsu havza yönetim planı hazırlanacak ve altı yılda bir güncellenecektir (Directive 2000/60/EC, 2000).

Su kaynakları gelişiminin çoğunu tamamlamış Birlik üyesi ülkeler, bu Direktif ile suyun kalitesinin iyileştirilmesine odaklanmıştır. Sanayice gelişmiş olan AB ülkeleri su kaynaklarını tüm amaçları dahilinde kullanmış ve kirlenmiştir. Bu Direktif ile sularını daha önce de belirtildiği gibi iyi duruma (good status) getirebilmek için düzenlemeler yapmıştır (Directive 2000/60/EC, 2000). Bu amaca ulaşmak için 13 yıl süre belirlenmişse de daha sonra bu süre 16 yıla çıkartılmıştır. Ayrıca, AB Bakanlar Konseyi özel durumlarda bu sürenin her biri altışar yıl olmak üzere üç defa uzatılabileceğini, son uzatmanın da Komisyon onayı ile sağlanacağını belirtmiştir. Parlamento ise Şubat 2000 toplantısında uygulama sürecini 10 yıla indirmiştir. Konsey ve Parlamento arasında oluşan bu çatışma, resmi uzlaşma komitesine taşınmış ve taraflar, direktifin yürürlüğe girmesinden 15 yıl içinde su kalitesinin “iyi duruma” getirilmesi hususunda anlaşmışlardır. Genel olarak taşkın ve su kalitesi problemleri ile karşı karşıya kalan Birlik üyesi ülkeler, suçul çevrenin

sürdürülmesi ve iyileştirilmesini amaçlamaktadır. Suyun miktar açısından yönetimini ise yine su kalitesinin korunmasında yardımcı olacak bir husus olarak görmektedir (Bilen, 2006).

Direktif, suyun ticari bir ürün olmayıp, korunması gereken bir doğal kaynak olduğu temel ilkesinden hareketle yeni ve bütüncül bir yaklaşım önermektedir. AB'nin daha önceki su yönergelerinde yer almayan yeni bir kavram ortaya atılmıştır; entegre/tümleşik nehir havzası yönetimi. Bu yönetim şekli ile nehirler, göller, yeraltı suları, kıyı ve geçiş suları hep birlikte ele alınacaktır. Coğrafi sınırlar yerine, nehir havzalarını veya aynı denize dökülen suları bir bütün olarak ele alınarak, havzadaki tüm ekonomik faaliyetlerin sulara etkisini, sektörel temel de ayrı ayrı değerlendirilmesi yerine bir bütün olarak incelenmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, su kalitesini, miktarını ve ekolojik dengesini etkileyen tüm faktörler belirlenecektir. Kirlilik kontrolüne birleşik yaklaşım, hem noktasal kaynak kirliliğinin hem de yayılımının daha kolay üstesinden gelmektedir (Hedalin, 2008; Kibaroğlu vd., 2006).

Direktif'in 3. Maddesinde belirtilen, Nehir Havza Bölgeleri, Avrupa'daki sular için yeni yönetim birimleridir. Nehir havza bölgeleri bir nehirde oluşabileceği gibi birden fazla küçük nehirlerin birleşmesinden ve ilişkili oldukları yeraltı suyu ve kıyı sularından oluşur. Her bölge için kapsamlı nehir havza yönetim planları hazırlanmalı ve yayımlanmalıdır. Bu bölge planlarının ilki Direktif programınca da önceden belirlenen 2009 yılında yayımlanmıştır. Hazırlanan bu planlara uluslararası sular da dahildir. Direktif, üye devletlere uluslararası nehir havza bölgelerinde ortak havza yönetim planları üreterek işbirliği sağlamasını belirtir. Eğer, bir plan hazırlanamaz ise her ülke kendi sınırları içinde planlarını hazırlar ve uygular. Eğer havza AB sınırlarını da aşıyorsa, Direktif üye devletleri üye olmayan devletler ile işbirliği yapmasını ve nehir havzasının bütünleşik yönetilmesini teşvik eder (Nilson ve Langaas, 2006); Çınar ve Özdiç, 2006).

Sınıraşan⁴ sular ile ilgili açıklamalar 3.Madde 5.paragrafta su kullanımı ile ortaya çıkacak sınır aşan etkilerin yaşanacağı nehir havzasında, direktifin amaçlarını geliştirmek amacıyla tüm havzanın koordine edilmesi gerekliliğini belirtmektedir. Kıyıdaş üye devletler ile üye olmayan devletler, oluşturulacak koordinasyona uyum sağlamaya çalışacaktır. Helsinki sözleşmesini, temel alan Direktif, bu bent ile sözleşmeye katkıda bulunmayı amaçlamaktadır (Directive 2000/60/EC, 2000).

4 Direktif'de "sınıraşan sular" kavramı uluslararası su olarak ifade edilmektedir.

Havzaların yönetimini, entegre yönetim ile sağlamayı amaçlayan Direktife göre, uluslararası nehir havzalarında, toprakları içerisinde kalan bölümü her bir üye devlet, Direktifi uygulayacak ve uygun idari düzenlemeleri yapacaktır (Directive 2000/60/EC- Madde 3, 2000). Kıyıdaş tüm üye ülkeler için havza sularının yönetimi ve direktifin amaçlarına ulaşabilmek için koordine çalışma gerekliliği belirtilmiştir. Ayrıca, üye devletler koordinasyonu hep birlikte sağlarken, uluslararası sözleşmelerden faydalanacaktır. Eğer nehir havzası, topluluk sınırlarını aşıyor ise üye devlet ve üye olmayan devlet veya devletler direktifin amaçlarını havzada gerçekleştirebilmek için işbirliği ve eşzamanlı hareket etmeye çalışacaktır. Üye devletler direktifin uygulanmasında yetkili makam olarak mevcut bir ulusal veya uluslararası organı belirlenebilmektedir (Directive 2000/60/EC- Madde 3, 2000).

Direktifin 13.maddesinde üye topraklarını aşan bir nehir havzasında uygulamanın ne doğrultuda seyredeceği belirtilmiştir. Üye devletler mümkün olursa tek bir nehir yönetim havzası planı hazırlayacak ve uygulayacaktır fakat üye olan ve üye olmayan kıyıdaşlar arasında bir işbirliği yapılamazsa, havza yönetimi, sınırları birlik içerisinde kalan kısmı ile değerlendirilecektir (Kallioras vd., 2006). Su kaynaklarının, sınıraşan etkileri hemen ortaya çıkmaktadır ve fiziksel olarak bu etkilerin engellenmesi çok zor olmaktadır. Maddenin ikinci kısmında belirtildiği gibi kıyıdaşlar arasında işbirliği sağlanamaz ise topluluk sınırları dahilinde direktif uygulanabilir fakat havzanın bir diğer parçasında direktif uygulanmadığı sürece söz konusu havzada direktifin amaçlarına ulaşmak imkansızlaşmaktadır. Ayrıca, uluslararası havzalarda işbirliği yapılmaması kıyıdaş ülkelerden biri için zarara sebep olabilir ve direktif amaçlarına ulaşmasında engel oluşturabilir. Olası böyle durumlar içinde Su Çerçeve Direktifi'nin uygulanmasında başarısızlıklar olabileceği öngörülmektedir. Her ne kadar Su Çerçeve Direktifi metni sonunda yer alan Ek-1 içerisinde uluslararası nehir havzalarında koordinasyonun sağlanabilmesi için gereken kurumsal ilişkilerin kurulabilmesi için bilgi özeti hazırlanması talep edilmiştir. Su Çerçeve Direktifi içerisinde, uluslararası havzalarda işbirliğinin olmama olasılığına karşın önlemler alınmaması bir boşluk yaratmaktadır. Bu doğrultuda, taşkınlar için ek direktif üreten AB Komisyonu'nun uluslararası havzalarda işbirliğini sağlayacak ek bir direktif yayınlamasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Su Çerçeve Direktifinin uygulanmasına ilişkin ilk rapor Avrupa Topluluğu Komisyonu tarafından 22 Mart 2007 tarihinde yayınlanmıştır.

Bu rapor içerisinde Direktifin 18. Maddesi'nde de⁵ belirtilen taleplerin uygulaması özetlenmiştir. Nehir havzası yönetim planları gibi önemli dönüm noktaları için tavsiyelerde bulunmuştur. Önlemler programı dahilinde tüm su sistemi için gerçekçi gelişmeler sağlayacak bu planların, Aralık 2009 itibari ile bitirilmesi planlanmıştır. 2012 yılında kullanılmaya hazır olmak zorunda olan bu planlar, 2015 yılı itibariyle direktifin çevresel amaçlarına ulaşmasını sağlamalıdır (Commission of the European Communities, 2007).

Ayrıca Direktif, yeraltı suyu ve öncelikli maddeler alanlarında ihtiyaç duyulan özel düzenlemeleri dile getirmiştir. Yeni yeraltı suyu direktifi, Avrupa Parlamentosu ve Konseyi tarafından kabul edilmiş, öncelikli maddeler direktifi için ise görüşmeler devam etmektedir. Bu raporda üye devletler 5. Madde uyarınca çevresel ve ekonomik analizlerini Aralık 2004 tarihine kadar hazırlamış olmalıdır. 5. Madde analizleri doğrultusunda, üye devletlere mevcut veriler ile direktifin çevresel amaçlarının karşılanmama riski sorulmuştur. Rapora göre Su Çerçeve Direktifinin amaçlarını karşılayacak su kütlelerinin mevcut oranı %1 gibi düşük bir rakamdır (Commission of the European Communities, 2007).

5 Komisyon raporu başlıklı bu maddede direktifin yürürlüğe girdiği yıldan itibaren en geç 12 yıl sonra ve devamın da her altı yılda bir rapor hazırlanacaktır.

Tablo 1. Su Çerçeve Direktifi'nin Uygulanması Zaman Çizelgesi

Zaman	Eylem
22 Aralık 2000	Direktifin yürürlüğe girmesi (madde 22)
22 Aralık 2003	Üye ülkelerin yönergeye uymaları gereken yasaları, tüzükleri ve idari düzenlemeleri en geç 22 Aralık 2003 tarihinde yürürlüğe koyması ve komisyona bildirilmesi (madde 24)
22 Haziran 2004	Komisyona, yeterli otoritelerin listesinin bildirilmesi (madde3)
22 Aralık 2004	Her bir bölge için, yüzey ve yeraltı sularının niteliklerinin tanımlanması, insan faaliyetlerinin etkilerinin gözden geçirilmesi ve su kullanımı ile ilgili ekonomik analizin tamamlanması. (madde 5) Koruma alanları için kayıtların oluşturulması (madde 6-madde7)
22 Aralık 2005	Yeraltı suyu kirliliğine ilişkin önemli ve devamlı eğilimlerin tanımlanma kriterlerin topluluk düzeyinde yokluğunda üye ülkeler uygun kriterler oluşturulması. (madde 17-4)
22 Aralık 2006	Her bir nehir havzası bölgesi için su kalitesinin izlenmesi için programların tamamlanması (madde-8) Her bir nehir havzası için nehir havza planlarının, zaman tabloları ve çalışma programları ile oluşturulması(madde- 14) Sucul ortamlar için risk oluşturan öncelikli kirlenici listesi topluluk düzeyinde hazırlanmaz ise üye devletler kirlenicilerden etkilenen tüm yüzey suları için çevre kalite standartları oluşturması (madde - 16)
22 Aralık 2007	Her bir nehir havzası bölgesi için belirlenen önemli su yönetim konularının ilan edilmesi ve başvurulması
22 Aralık 2008	Nehir havza yönetim planları taslaklarının ilan edilmesi ve başvurulması
22 Aralık 2009	Her bir nehir havzası için belirlenen çevresel hedeflerle ulaşmak için önlemler programının ilan edilmesi (madde-11) Her bir nehir havzası için ilk planın yayınlanması (madde -13)
22 Aralık 2010	Uygun su fiyatlandırma politikaların sağlanması
22 Aralık 2012	Her bir nehir havzası bölgesi için çevresel hedeflere ulaşmak için önlemler programının işlevsel hale getirilmesi (madde-11)
22 Aralık 2015	Esas çevresel hedeflere ulaşılması (madde-4)
22 Aralık 2015 ve devam eden her 6 yıl	Planların gözden geçirilmesi ve güncelleştirilmesi (madde 13-Madde14-madde15)

2007 tarihli rapor temel alınarak 1 Nisan 2009 tarihinde Avrupa Parlamentosu Komisyonu ve Konseyi 18.3 maddesinde suların durumunun izlenmesi üzerine bir rapor daha yayımlamıştır. Direktif takvimine göre 2009 yılı sonu itibariyle nehir havza yönetim planları benimsenecektir. Direktif doğrultusunda yüzey ve yeraltı sularını izlemek amacıyla toplam 108.000 adet gözlem istasyonu kurulmuştur. Uluslararası nehir havza bölgelerinde çok az üye devlet -Almanya, İrlanda, Hollanda, Romanya ve İngiltere-izleme programlarını kurduklarını bildirmişlerdir (Commission of the European Communities, 2009).

2.1. Avrupa Birliği Su Çerçeve Direktifi ve Sınıraşan Sular

Avrupa Birliği, kendi sınırları içerisinde yer alan kaynakların korunması çabası içinde iken, sınırlarını aşan suların geleceği ile ilgili kararlar da vermiştir. Avrupa Birliği, bu amaçla sınıraşan sularla ilgili birçok uluslararası anlaşmaya taraf olmuştur. Kronolojik bir sırayla gidildiğinde 1992 Helsinki Sözleşmesi, Avrupa Birliği'nin taraf olduğu bir anlaşmadır. Tam adı "Sınıraşan Su Yollarının ve Göllerin Kullanımı ve Korunmasına İlişkin Sözleşme"dir. Avrupa Birliği bu sözleşmeye 2006 yılında taraf olmuştur. Bu sözleşme, iki veya daha fazla devletin sınırlarını aşan suların

korunmasını, kontrolünü ve olabilecek zararı en aza indirme amacını gütmektedir (Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes, 1992).

Diğer bir sözleşme ise 1997 tarihli Espoo Sözleşmesi'dir. AB, Sınırşan Boyutta Çevresel Etki Değerlendirme Sözleşmesi'nin amacı, tüm tarafların bireysel veya ortaklaşa aktivitelerinin yaratacağı sınırşan etkileri engellemek, çevreyi korumak ve oluşşan zararı en aza indirgemektir. Bu anlaşşma ile bir proje planlayan ülke, etkilenecek ülkeye bilgi vermekle yükümlüdür. Muhatap ülke en kısa sürede bildirim yapan ülkeye ortak bir Çevre Etki Değerlendirme raporu yazıp yazmayacağını bildirecektir (Convention on Environmental Impact Assesment in a Transboundary Context, 1991).

30 Ekim 2001 tarihinde ise BM Avrupa Ekonomik Konseyi tarafından hazırlanan Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Almada Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi, kısaca Aarhus Sözleşmesi imzalanmış ve AB de taraf olmuştur. Bu sözleşme, halkın karar alma sürecine katılımı ve bilgiye erişimin şeffaflığı amaçlanmıştır. Bilgiye ulaşımında ikametgah, vatandaşlık ve milliyet faktörleri ortadan kaldırılmıştır (Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters, 1998).

Avrupa kıtasında bulunan sınırşan suların sayısı 69'dur. Her havzanın kendine has teknik, sosyo-ekonomik ve politik yapısı vardır. Bu da kıyıdaş ülkeler arasında yaşanan veya yaşanacak sorunların niteliğini farklı kılmaktadır. Su direktiflerinde sınırşan sular konusunda kirlilik, ekolojik kalite kontrolü önceliklidir (Bilen, 2006).

Direktif dahilinde, ulusal su havzaları ve uluslararası havzaları hiçbir fark gözetmeden ele almaktadır. Ulusal su yolları için geçerli olan hedefler, devlet sınırlarını aşşan sular için de geçerlidir (Bilen, 2006; Kallioras vd., 2006).

Direktifin, 3. Maddesi, 5. Maddesi, 11. Maddesi ve 13. Maddesi, sınırşan suları ele almaktadır. 5. Madde, Nehir havzası bölgesinin özelliklerinin insani faaliyetlerin çevresel etkisinin ve su kullanımının ekonomik analizini içermektedir ve bu madde içerisine sadece üye devletin havzasını değil uluslararası nehir havzalarını da dahil etmektedir. Aynı şekilde 11. Madde içerisinde ortak önlemler programlarının oluşturulmasını yine uluslararası havzaları dahil ederek ele almıştır. Direktifin nehir havzası bölgesi dahilinde idari düzenlemelerin koordinasyonu başlıklı 3. Maddesi'nde ise; üye devletlerin kendi ulusal sınırları içerisinde bulunan nehir havza bölgelerini belirlemesi ve bireysel nehir havzası bölgeleri

oluşturması gerekliliğini belirtmiştir. Üye devletler, nehir havzası bölgeleri için direktif amaçlarına ulaşabilmek ve kurallarını uygulamak için uygun idari düzenlemeleri yapacaklardır. Birden fazla üye devletin topraklarından geçen nehir havzaları uluslararası nehir havzası bölgesine dahil edilecektir. İlgili üye devletlerin talebi ile Komisyon uluslararası nehir havzası bölgelerini tahsis etmek üzere müdahalede bulunabilecektir. Üye devletler, uluslararası nehir havzası bölgesinin kendi toprakları içerisinde kalan kısmında direktifin kurallarının uygulanması için gerekli idari düzenlemeleri yapacaktır. Uluslararası nehir havzası bölgeleri için üye devletler koordine olarak birlikte çalışacaklardır ve bu doğrultuda uluslararası sözleşme yapılarını kullanabileceklerdir. Son olarak bu madde içerisinde, nehir havzası Topluluk sınırlarını aşarsa ilgili üye devlet, ilgili üye olmayan devlet ile işbirliği ile tüm havza da direktifin gereklerini yerine getirmeye çalışacaktır (Directive 2000/60/EC, 2000).

Direktifin. 13. Maddesi AB ülkelerinin toprakları içerisinde kalan sınıraşan havzalar ile AB sınırları dışına çıkan havzalara ayrı değinmiştir. 13. Madde sınır aşan havza planlarının kıyıdaş ülkelere işbirliği ile hazırlanmasını tavsiye etmiştir. Eğer kıyıdaşlar, işbirliği yapamıyorsa, her kıyıdaş kendi sınırları içerisinde kalan havza bölgesi için direktif doğrultusunda yönetim planı hazırlayacaktır. Bu havza yönetim planları AB komisyonunun onayına tabidir (Yıldız , 2007).

ABSu Çerçeve Direktifi özellikle nehir havzalarının bütüncül yönetimi ve sınıraşan sularla ilgili maddelerde sık sık Helsinki Sözleşmesine atıf yapmaktadır. Özellikle 35. Paragraf'ta "direktif doğrultusunda oluşturulan çevresel amaçlara ulaşmak için gerekli tüm şartların ve önlemlerin tüm nehir yatağı içerisinde uygulanması sağlanmalıdır" ve "topluluk sınırlarını aşan nehir havzaları için, üye devletler üye olmayan ilgili devletler ile uyumlu koordinasyon sağlama çabası göstereceklerdir, su çerçeve direktifi su koruma ve yönetimi hakkındaki uluslararası sözleşmelerden özellikle Sınıraşan Suyolları ve Uluslararası Göllerin Korunması ve Kullanımına İlişkin Sözleşme hükümlerine katkıda bulunacaktır" söylemleri dikkat çekmektedir (Directive 2000/60/EC, 2000). Özden Bilen 2009 tarihli eserinde; bu maddelerde kullanılan "uluslararası nehir havzası kavramı"nın, uluslararası su hukukunca benimsenmiş terminoloji ile uyumlu olmadığını, BM Hukuk Komisyonunca hazırlanan, 1997 yılında BM Genel Kurulu'nda oylanan Uluslararası Su Yollarının Ulaşım Dışı Amaçlarla Kullanımına İlişkin Sözleşmenin ilk taslaklarında "uluslararası havza" teriminin kullanıldığını ve terimin çok geniş bir anlama sahip olması nedeniyle, devletlerin kendi sınırları dahilinde havza üzerindeki egemen hakları ile

çeliştiği için çok sayıda ülke bu kavramın kullanılmasına karşı çıktığını ve “suyolu” kavramının kullanılmasına karar verildiğini belirtmiştir. Su Çerçeve Direktifi’nin 35. paragrafı 1997 BM Sözleşmesi ve Helsinki Sözleşmesi’ne atıf yapmakta ve direktife katkısı olacağını belirtmiştir. AB, 1997 BM Sözleşmesi’ne taraf değildir ve Su Çerçeve Direktifi maddelerinde bu sözleşmeye atıf yapılmasının bir çelişki yarattığını vurgulamıştır (Bilen, 2009).

3. Avrupa Birliği Sınırlarını Aşan Sular

Birden fazla ülkenin sınırını aşan suların idaresi, uluslararası suları yöneten tek bir hükümet veya idare olmadığı sürece karmaşık bir hal almaktadır. Bunun nedenleri arasında, kıyıdaş devletlerin farklı dillere, kültürlere, rejimlere, su yönetim yasalarına ve kurumsal yapılara sahip olmaları da sayılabilir. Bu karmaşıklık, Avrupa Birliği sınırlarını aşan sular için de geçerlidir.

Avrupa Birliği sınırları içerisinde ve sınırlarını aşan yaklaşık 69 sınıraşan havza vardır. Bu havzaların yaklaşık 17 tanesi Avrupa Birliği ve Avrupa Birliği üyesi olmayan ülkeler sınırları içerisinde (Bilen, 2009). Yönergenin 35. Paragrafında, “topluluk sınırları dışına uzanan havzalarda üye olmayan ülkelerle AB üyesi devletler arasında işbirliği sağlanması için çaba gösterilmesi” önerilmektedir.

Direktif daha önce de belirtildiği gibi, AB’nin sınıraşan suları için işbirliğini önermekte ve desteklemektedir. Devletlerin işbirliği yapabilmesi için AB destekleyici olmakta ve bu durum, çalışmanın birinci bölümünde incelediği realist ve liberal kurumsalcılık teorilerinde liberal kurumsalcılığı öne çıkarmaktadır. Teoride, liberal kurumsalcılık ile bütünleşen bu durumun, uygulamada nasıl bir durum aldığı anlaşılabilmek için AB’nin iki sınıraşan su havzası örnek olarak ele alınacaktır. Bu havzalar sırasıyla; Peipsi Gölü ve Tuna Nehri Havzalarıdır.

3.1. Peipsi Gölü Havzası

Doğu Avrupa’da birçok su havzası, (SSCB) - Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin dağılması ile sınıraşan su havzası niteliği kazanmıştır. Peipsi Gölü/Chudskoe Gölü havzası⁶, AB üyesi olmayan Rusya Federasyonu ve AB üyesi Estonya Cumhuriyeti arasında sınır

6 Peipsi/Chudskoe Gölü, üç farklı isme sahiptir ve bu isimler Estonya dilinde Peipsi, Rusça da Chudsko-Pskovskoe yada Pskovsko-Chudskoe ve Almanca’da Peipus’tur. Bu çalışmada Peipsi Gölü olarak kullanılacaktır.

oluşturmaktadır. Avrupa'nın en büyük sınıraşan gölü olan Peipsi Gölü Havzası'nın sürdürülebilir kullanımı ve korunması, bölge için sosyal, ekonomik ve çevresel önem teşkil etmektedir. Havza sularının yönetimi için 1990'lı yılların başından bugüne iki ülke de işbirliği içindedir (Maden, 2006).

Peipsi Gölü, Narva Nehri Havzasında yer almaktadır. Peipsi Gölü ile bağlantılı olan 77 km uzunluğundaki Narva Nehri, Finlandiya körfezinden Baltık denizine dökülür. Rusya, Estonya ve Letonya Cumhuriyeti Narva Nehri Havzası'nda yer alırken, Peipsi Gölü'nü Estonya ve Rusya Federasyonu paylaşmıştır (Roll ve Kosk, 2003).

Peipsi Gölü havzası, sahip olduğu büyük drenaj havzası ile Avrupa'da en büyük dördüncü gölüdür. Ayrıca Avrupa'nın en büyük sınıraşan gölü olan Peipsi'nin yüzey alanı 3.558 km²'dir. Bu alanın % 44'ü Estonya, % 56'sı ise Rusya sınırları içerisinde yer alır. Gölün havza alanı 44.255 km²'dir (Roll, 2001).

Peipsi Gölü, 1991 yılında Estonya bağımsızlığını kazanmadan önce SSCB'nin kuzeybatısında yer alan, ülkenin diğer gölleri ile aynı yasalar ve aynı çevre standartları dikkate alınarak yönetilmiştir. Ancak, Estonya bağımsızlığını kazandıktan sonra Peipsi Gölü, uluslararası göl statüsüne sahip olmuştur (Maden, 2006).

Peipsi Gölü, kıyıları boyunca sahip olduğu sulak alanları ile uluslararası öneme sahiptir. Göle yaklaşık 240 nehir dökülmektedir. Bunların en önemlileri, Velikaya (Rusya) ve Emajogi (Estonya) nehirleridir (Klosk, 2001). Bölgede yerel ekonomi, balıkçılık, rekreasyon, tarım ve ormancılık faaliyetlerine ve doğal kaynaklara dayanmaktadır. Havzanın kuzeyinde fosfor tortuları ve petrol elde edilebilecek şist tortuları yer alırken, göl çamuru ve mineralli sular sağlık sektöründe kullanılmaktadır. Gölün güneyinde turba (peat)⁷ bulunmaktadır. Bataklık ve sazlıkların, ulusal doğal koruma altında olması sebebiyle turba elde edinimi kısıtlıdır. Göl havzasında öncelikli çevre sorunları, ötrofikasyon⁸, kontrolsüz balık avcılığı ve petrol endüstrisi atıkları nedeniyle ortaya çıkan atık sulardır (Klosk, 2001).

7 Turba: çürümüş bitkilerden elde edilen yakacak.

8 Ötrofikasyon, durgun bir su ortamında aşırı azot ve fosfor birikmesi ile fazlaca gelişen alglerin ölmeye başlaması ile su ortamındaki oksijen miktarının azalmasıdır. Ötrofikasyon suyu ekolojik ve ekonomik açıdan olumsuz etkiler.

Tablo 2. Peipsi/Chudskoe Gölü Özellikleri

Gölün yüzey alanı	3558 km ²
Havza alanı	44.255 km ²
Göl hacmi	25,2 km ³
Ortalama derinlik	7,1 m
Maksimum derinlik	15,3 m
Maksimum uzunluk	143 km
Maksimum genişlik	48 km
Kıyı uzunluğu	520 km
Havzada yaşayan nüfus	Rusya: 860.000* Estonya: 240.000* Toplam: 1.100.000

* Tahmin edilen

Kaynak: Peipsi CTC, "Public Participation in the Management of Transboundary Waters: Lake Ohrid and Lake Peipsi Case Studies", **INFOBULLETIN**, March 2001, www.ctc.ee

Göl havzasında en önemli çevresel sorun olan ötrofikasyona sebep, sığ gölde besi yükünün artmasıdır. Su kirliliğinin ana sebebi tarımsal faaliyetler ve evsel atık sulardır ve gelecekte bölgedeki ekonomik gelişme, gölde besi yükünün artması tehlikesine işaret etmektedir. Peipsi, Avrupa'da, yüksek balık potansiyeli ile balık ticareti için önemli bir yere sahiptir. Bölgedeki yüksek işsizlik oranı gibi ekonomik problemler nedeni ile insanların balıkçılığa yönelmesi, balık kaynakları üzerinde büyük baskı yaratmaktadır. Böylelikle, balıkçılık Peipsi Gölü çevresinde yaşayan nüfus için ana gelir kaynağıdır⁹.

Peipsi Gölü'nün çevresel problemlerine değindikten sonra, bu noktada gölün sürdürülebilir kullanımı ve korunması için yapılmış olan çalışmalar ele alınmıştır. Estonya ve Rusya sınırı 338 km'dir. Sınırın 2/3'si Peipsi Gölü ve Narva Nehri'ndedir. Gölün çevresel korunumu ve su yönetimi bölgede en önemli sınıraşan işbirliği konusudur. 1990'lı yılların başından itibaren iki kıyı arasında işbirliği yapılmaya başlanmıştır.

Rusya ve Estonya, göl havzasının sürdürülebilir yönetimini sağlayabilmek için işbirliği sağlamak üzere dört tane hükümetle arası komisyon kurmuşlardır. Havzada ülkeler arası oluşabilecek çatışmayı önlemek amacıyla çalışan bu komisyonlar sırasıyla (Sare ve Tuubel, 2003);

9 1991 yılında sınır çizilmeden önce, bölge nüfusu yaşamını balıkçılık, çiftçilik ve ürettikleri ürünlerin ticaretini yaparak sağlıyorlardı. Sınır oluştuktan sonra, sınırı geçemeyen çiftçiler ürünleri için pazarı kaybetmiş oldular.

- Ticaret Komisyonu (Trade Commission)
- Sınırtaşan Sular Komisyonu (Transboundary Waters Commission)
- Balıkçılık Komisyonu (Fisheries Commission)
- Çevre Koruma Komisyonu (Environmental Protection Commission)

Sınırtaşan Sular Komisyonu, havzada sürdürülebilir kalkınmayı sağlamada önemli bir role sahiptir. Sınırtaşan Sular Komisyonu altında yer alan çalışma gruplarından biri olan Peipsi CTC (Peipsi Center for Transboundary Cooperation) 1993 yılında kurulmuştur. Peipsi CTC'nin çalışma alanları sırasıyla (Sare ve Tuubel, 2003);

- Ekonomik gelişme ve sınırötesi işbirliği,
- Göl havzasında çevre koruma ve su yönetimi,
- Sivil toplum kuruluşlarının geliştirilmesi,
- İki ülke arasında bilgi alışverişinin ve iletişimin sağlanmasıdır.

Peipsi CTC hedeflerine (Peipsi CTC, 2001);

- Çevresel ve sosyal araştırma ve çalışma programları düzenleyerek,
- Toplumun her sektörü ve hükümetlerin farklı seviyeleri arasında bilgi değişimi ve iletişimi sağlayarak,
- Uluslararası seminerler, konferanslar, toplantılar ve yayınlar yaparak ulaşmaktadır.

1991 yılından bugüne sınırtaşan su konusuna dahil olan Narva Nehri ve Peipsi Gölü kullanımı ve çevresel korunması, uluslararası anlaşmalar ile Rusya ve Estonya arasındaki ikili anlaşmalar ile sağlanmaktadır. Peipsi sularının kullanılmasını ve korunmasını düzenleyen uluslararası anlaşmalar sırasıyla (Budarin vd., 2000);

- Sınırtaşan Su Yollarının ve Uluslararası Göllerin Korunması ve Kullanılması Sözleşmesi¹⁰, (Helsinki, 1992), bu sözleşmenin Su ve Sağlık Protokolü (Londra, 1999)
- Baltık Denizi Çevresi Korunması Sözleşmesi (Helsinki, 1992)
- Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (Rio, 1992)
- Sınırtaşan Su Yolların Ulaşım Dışı Amaçlı Kullanımı (New York, 1997)

10 BM Avrupa Ekonomik Komisyonu (BMAEK) tarafından 1992 yılında hazırlanan sözleşme ile *International Water Assessment Center (IWAC)* kurulmuştur. Bu merkez BMAEK bölgesinde sınırtaşan suların yönetiminde yenilikler yaratma eğilimindedir.

Sınırtaşan suların sürdürülebilir kullanımı ve korunması, havzayı paylaşan ülkelerin birlikte, aynı düzen içinde ve ortak bir hedefe ulaşma odaklı işbirliği ile gerçekleşmektedir. Rusya ve Estonya, sınırtaşan sularda ekonomik faaliyetleri düzenleyebilmek için birçok ikili anlaşmalara imza atmışlardır. Bu anlaşmalar (Budarin vd., 2000);

- 9 Temmuz 1993, Estonya-Rusya Gümrük Sınırı Anlaşması,
- 4 Mayıs 1994, Moskova, Peipsi, Pskov ve Lammi Gölleri Balık Kaynaklarının Kullanılması ve Korunması İşbirliği Anlaşması
- 11 Ocak 1996, Pskov, Çevre Koruma Anlaşması,
- 20 Aralık 1996, Sınır Ofisleri Faaliyetleri Anlaşması,
- 20 Ağustos 1997, Moskova, Sınırtaşan Suların Sürdürülebilir Kullanımı ve Korunması Anlaşması'dır.

Peipsi Havzası su kaynakları yönetiminde en önemli uluslararası anlaşma yukarıda da sözü edilen ve 20 Ağustos 1997 yılında Estonya Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu arasında imzalanan anlaşmadır. Bu anlaşmanın hedefi, Rusya ve Estonya arasında sınırtaşan suların ve ekosistemin sürdürülebilir kullanımı ve korunması için işbirliği ortamına zemin hazırlamaktır. Bu anlaşma, 1992 Helsinki'de imzalanan ve 1996 yılında yürürlüğe giren Sınırtaşan Su Yollarının ve Uluslararası Göllerin Korunması ve Kullanılması Sözleşmesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır. Rusya Federasyonu Doğal Kaynaklar Bakanlığı, kendi sınırları içinde anlaşmanın tüm gerekliliklerini yerine getirmekte ve sınırtaşan sularını paylaştığı diğer devletler ile bu anlaşmayı uygulamaktadır. Estonya Cumhuriyeti'nde ise, söz konusu anlaşmanın gerekliliklerinin yerine getirilmesi Estonya Çevre Bakanlığı'nın sorumluluğundadır. Su kaynakları yönetimine yönelik faaliyet gösteren Rusya Federasyonu ve Estonya'daki bu kurumların dışında, anlaşmanın sonucunda doğacak faaliyetleri düzenleyecek ortak bir Komisyon kurulmuştur (Maden, 2006).

Estonya-Rusya Sınırtaşan Sular Ortak Komisyonu kurulduktan sonra, ilk toplantı Mayıs 1998'de gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda dört çalışma grubu kurulmuştur. Bu çalışma grupları sırasıyla, Su Koruma, Su Yönetimi, İzleme - Araştırma ve STK'lar, Yerel Otoriteler ve Uluslararası Örgütler Arası İşbirliği Çalışma Grupları'dır. 1999 yılında ikinci kez toplanan Komisyon, AB Su Çerçeve Direktifi'nde taslağı çizilen ilkeleri temel alan kapsamlı bir Su Havza Yönetimi Programı hazırlığını yapma kararı almıştır. Komisyon, veri toplama ve bu verilerin değerlendirilmesi, izleme sisteminin kurulması ve bilgi alışverişi sisteminin oluşturulması ile programa başlamıştır (Roll ve Lopman, 2001).

Direktif uygulamalarının ilk ayağı Estonya'da başlatılmıştır. AB'ye 2004 yılında üye olan Estonya, müktesebatını AB mevzuatına uygun hale getirmeye başlamış ve Estonya Su Kanunu'nu, AB Su Çerçeve Direktifi'ne uyum sağlamak üzere gözden geçirip, değişiklikler yapmıştır. AB Su Çerçeve Direktifi şartlarına göre, Peipsi Gölü'nün Estonya sınırları içerisinde kalan bölümü bir nehir havzası olarak tanımlanmıştır. Estonya'da su yönetimi, Çevre Bakanlığı ve su havza yönetimini alt havza seviyelerinde değerlendiren Çevre Koruma Bölümleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Estonya sınırları içinde kalan nehir havzası için Estonya Çevre Bakanlığı ve EU LIFE programının maddi desteği ile Su Koruma Planı geliştirmiştir. Estonya'da tüm nehirlerin stratejik havza yönetimlerinin detaylı bir şekilde hazırlanmasının 2004 yılında tamamlanmıştır (Roll, 2004).

Rusya Federasyonu'nda ise, su yönetimi Rus Federasyonu Su Kanunu'na göre düzenlenmektedir. Su ile ilgili bütün çalışmalardan Doğal Kaynaklar Bakanlığı sorumludur. Bakanlık kendi bünyesinde federal düzeyde çalışırken, Su Havza İdareleri, bölgesel seviyede, Doğal Kaynaklar Komitesi ise il (oblast) düzeyinde faaliyet göstermektedir. Doğal Kaynaklar Bakanlığı ile birlikte Rusya Federasyonu Hidrometeoroloji Birimi, sistem içinde su kaynaklarının izlenme görevini yerine getirmektedir. AB Su Çerçeve Direktifi, Rusya Federasyonu için zorunlu değilken, AB ülkeleri için zorunlu ve AB adayı ülkeler için bir tavsiye niteliğindedir. Ancak, su yönetiminden sorumlu Rus otoriteleri, AB Su Çerçeve Direktifi'ni, Peipsi Gölü'nün Rusya sınırları içinde kalan bölümü için uygulamayı kabul etmiştir. Dolayısıyla, Rusya için uygulama zorunluluğu olmayan söz konusu direktifin uygulanmasının kabul edilmesi, Rusya'nın politik iradesinin bir sonucudur (Roll ve Kosk, 2003).

Estonya ve Rusya arasında Peipsi Gölü havzası kaynaklarının kullanımı aşamasında iki anlaşmazlık ortaya çıkmıştır. Birinci anlaşmazlık, balık kaynaklarının paylaşımı konusundadır ve bu anlaşmazlık 1990'ların ortasında kurulan ve önceki bölümlerde de sözü edilen Balıkçılık Komisyonu'nun kurulması ile çözülmüştür. Bir diğer anlaşmazlık ise, içmesuyu¹¹ amaçlı suyun kullanımı ve çevre sorunlarının sorumluluğunun paylaşılması nedeniyle ortaya çıkmış olan çatışmadır. Bu sorun ise, Estonya-Rusya Sınırtaşan Su Komisyonu'nun kurulması ile çözülmüştür. 1990'ların başında ekonomik reformlar yapan Estonya, AB'ye katılım öncesi ve üyelik sürecinde AB fonlarından yararlanabilmektedir. Buna bağlı olarak, gölün Estonya ve Rusya kıyılarında sosyo-ekonomik farklılıklar ortaya çıkmış ve bu durum da, AB Su Çerçeve Direktifi'nin topluluk sularını iyi yerüstü su statüsü hedefine ulaşılmasında güçlükler yaratmıştır (Roll ve Kosk, 2003).

11 Peipsi göl suyu kalitesinin içme suyu için uygunluğu uzun yıllardır tartışılmaktadır.

Direktif'in gereklerini yerine getirme ve havza sularının sürdürülebilir kullanımı ve korunmasını amaçlayan Komisyonlar, su yönetimini sağlamak, veri toplamak ve bu verileri paylaşabilecek bilgi ağlarını oluşturabilmek için belirli bir kaynağa ihtiyaç duymaktadır. Peipsi Gölü havzasını paylaşan iki ülke hükümetleri Sınırışan Sular Komisyonu'nun sekreteryası için bir ödenek sağlarken, bilim adamları, ilgili kuruluşlar, yerel otoriteler ve STK'lar kendi kaynaklarını yaratmakta ve ayrıca sınırışan sular ile ilgili anlaşmaların gereklerinin yerine getirilebilmesi için uluslararası kuruluş ve organizasyonlardan fon almaktadırlar. Örneğin, Peipsi Gölü'nün her iki kıyısında çevresel gözlem programları, gölde besin yükünün hesaplanması ve elektronik bilgi ağı geliştirilmesi için İsveç Çevre Koruma Ajansı, Sınırışan Sular Komisyonu'na yardımda bulunmuş, Danimarka Çevre Ajansı da havzada kirlilik yükünün azaltılması için bir strateji planı hazırlamıştır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'na (United Nations Development Programme-UNDP) ve Küresel Çevre Fonu (Global Environmental Facilities-GEF), 3 yıllık Peipsi Gölü havza yönetimi için iki ülkeye 1 milyon ABD Doları vermiştir. Ayrıca, AB TACIS fonu, Rusya'ya 2001 yılında başlayan Peipsi Gölü havza yönetim programına destek olmak ve Su Çerçeve Direktifi'nin Rusya kıyısında uygulanabilmesi için 2 Milyon Avro yardımda bulunmuştur (Roll, 2004). Buna ek olarak, AB sınırları dışında AB Su Çerçeve Direktifi'nin sınırışan sularda teorik ve metodolojik uygulamalarında destekçi bir program olan MANTRA-East Projesi başlatılmıştır.

Havza su kaynaklarının yönetimi konusunda AB'nin desteği ile üç proje sürdürülmektedir. Bu projeler Su Çerçeve Direktifi'nin Peipsi Gölü'nde uygulamasını hem uluslararası ölçekte, hem de ulusal alt havza ölçeğinde sağlamak amacındadır. Bu projeler sırasıyla, Peipsi Gölü Havza Yönetim Programı, GEF Projesi ve Peipsi Gölü Havza Yönetimi Geliştirme ve Uygulama Programı'dır. Bu projeler Direktif 'in yerine getirilmesinde, ortak nehir havza yönetimi programına hatırı sayılır kaynak desteği vermektedir (Nilsson vd., 2004; ICPDR, 2009).

3.2. Tuna Nehri Havzası

Almanya'nın güneyinde, Baden-Württemberg'den doğan 801.463 km² büyüklüğündeki havzası ile Tuna Nehri, Volga Nehri'nden sonra 2857 km uzunluğu ile Avrupa'nın ikinci büyük nehridir. 19¹² kıyıdaş ülkesi ile

12 Bu ülkeler; AB üyeleri: Avusturya, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Almanya, Macaristan, Slovakya, Slovenya, Romanya, İtalya, Polonya. AB'ye aday ülkeler: Hırvatistan. AB üyesi olmayan ülkeler: Bosna Hersek, Moldovya, Sırbistan, Ukrayna, Karadağ, Arnavutluk, Makedonya, İsviçre.

dünyada havzasında en fazla ülke barındıran nehirdir. 6500 m³/sn'lik debisi ile Karadeniz'e dökülen en büyük akarsudur. Almanya sınırları içerisinde yıllık ortalama debisi 300 m³/sn'dir. Bu rakam yan kollardan katılım ile Viyana'da 1900 m³/sn'ye ulaşmaktadır. Büyük bir alan kaplayan havzada iklim de yer yer değişiklik göstermektedir (Fitzmaurice, 1996). Batı bölümünün yüksek bölgelerinde yıllık ortalama yağış miktarı yüksek, doğu bölgelerde ise bu miktar düşmektedir. Havzada yer alan sınır aşan ve bölgesel akiferlerde, kıyıdaş ülkelerin yenilenebilir su kaynağının %30 ihtiva edilmektedir. Toplam 29 ana kola sahip olan Tuna Nehri Havzasında birçok sayıda tatlı su barındıran yüzey alanı 100 km²'den büyük 5 adet göl ve 11 adet sınır aşan yeraltı suyu kütlesi yer almaktadır (UNESCO, 2006); Bilen, 2000).

Harita 1. Tuna Nehri Havzası

Kaynak: <http://www.icpdr.org/main/danube-basin/river-basin>, 01 Mayıs 2015.

Havzada yer alan ülkelerin farklı ekonomik, iklim, topografya ve kültür farklılıkları Tuna Nehri sularının kullanımını etkilemiştir. Almanya ve Avusturya havza sularını sanayi, içme suyu ve hidroelektrik amacıyla kullanırken, bu kullanımlara ek olarak havzanın ortasında ve aşağısında da tarımsal sulama eklenmiştir. Ayrıca nehir suları uzun yıllar taşıma amaçlı olarak kullanılmıştır (Bilen, 2009).

19.yüzyılın başından itibaren nehrin kollarında ulaşım amacıyla kullanım düzenlenmiştir. Günümüzde nehrin ulaşımına elverişli kollarında bu kullanım gerçekleşmektedir. Ulaşımı kolaylaştırmak amacıyla nehir üzerinde yapay suyolları inşa edilmiştir. Ren Nehri ve Kuzey Denizi arasında bağlantı sağlayan ve Almanya'da bulunan Ana Tuna Kanalı, Sırbistan ve Karadağ'da yer alan Tuna-Tize-Tuna Kanal Sistemi ve Romanya'da yer alan Tuna-Karadeniz Kanalı bu yapılandırdır. Günümüzde nehir akışının %80'den fazlası düzenlenmiştir. Ayrıca bu kanallar rekreasyon alanlarını korurken, taşkınlara karşı koruma sağlamaktadır. Taşkınlar Tuna Nehri Havzasının bir diğer önemli sorunudur. 1830 ve 1854 yıllarında yaşanan tahrip edici taşkınlardan sonra Viyana şehrinin 14.000m³/sn'den büyük taşkınlardan korunması için önlemler alınmıştır (Murphy, 1997; Bilen, 2009). Ayrıca, konumundan dolayı taşkınlardan büyük zarar görme olasılığı olan Macaristan, Macaristan ovasında taşkınlara karşı setler inşa etmiştir. Bulgaristan ve Romanya'da da setler ile önlemler alınmıştır (Murphy, 1997; Bilen, 2009). Bir diğer sorunu kirlilik olan Tuna nehri, özellikle Almanya ve Avusturya gibi gelişmiş sanayi ülkeleri bölgelerinde su kirliliği kontrol altına alınmıştır fakat günümüzde Karadeniz'in en önemli kirlilik kaynağı kara kökenli kirliliğin %75'i Tuna havzasından kaynaklanmaktadır. Tuna Nehri'nin kıyıdaşı devletler bu sorun karşısında, oluşturdukları Tuna Çevre Komisyonu tarafından yürütülen eylem planı ile yok edilmeye çalışılmış, bunun yanında Karadeniz Çevre Komisyonu ile yürütülen özel ortaklık protokolüne rağmen, önlemler yetersiz kalmaktadır (Güneş, 2006).

Tuna Nehri sularının kullanımına ilişkin ilk yapılanma 1773 yılında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nca hazırlanmıştır. Bu yapılanma taşkınlardan korunmayı ve akarsu ulaşımının uygun koşullarda sağlanmasını amaçlamıştır (Güneş, 2006).

Tuna nehri üzerinde ulaşımı düzenlemek ve denetlemek için 30 Mart 1856 tarihinde Tuna nehrinden sorumlu uluslararası bir komisyon kurulmuştur. Komisyonun kurulması ile kıyıdaş ülkeler arasında anlaşmalar yapılmıştır. 23 Temmuz 1921 tarihinde imzalanan Paris Antlaşması ile Tuna Nehri'nin uluslararası rejimi düzenlenmiştir. Bu anlaşma ile Tuna Nehri akarsu ve deniz bölümü olarak ikiye ayrılmış ve kıyıdaş olmayan devletlere ait gemiler, geçiş hakkına sadece Ulm ve Karadeniz arasında kalan deniz bölümünde sahip olmuştur (Pazarcı, 1999; Fitzmaurice, 1996).

Bir diğer anlaşma ise 18 Ağustos 1948 yılında imzalanan Belgrad sözleşmesidir. Bu sözleşme ile Tuna Nehri'nin bugün ki rejimini belirlenmiştir. Fakat Tuna Nehri'ne ilişkin antlaşmalara imza atmış bazı ülkeler 1921 tarihli antlaşmanın geçerli olduğunu savunmaktadırlar. Fiilen

geçişler ise 1948 Sözleşmesi ile sağlanmaktadır. Tuna Nehri ana koldan geçiş hakkı bütün devletlere tanınmaktadır, yan kollardan geçiş hakkı yalnızca kıyıdaş ülkelerdedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'nın ikiye bölünmesi ile Tuna Nehri'nin kirliliğini önleme işbirliği sekteye uğramıştır. 1990 sonrası SSCB'nin yıkılması ve Avrupa Birliği'nin genişleme süreci Tuna nehri kıyıdaşlarını tekrar biraraya getirmiştir. 29 Haziran 1994 tarihinde Soyfa'da 11 Tuna Nehri kıyıdaşı¹³ tarafından imzalanan "Tuna Nehri'nin Sürdürülebilir Kullanım ve Korunması için İşbirliği Sözleşmesi", 1998 yılı Ekim ayında yürürlüğe girmiştir (Bilen, 2009; Pazarcı, 1999).

Bu sözleşmenin ana amacı Tuna Nehri Havzasında yer alan yer altı ve yüzey sularını birlikte adil ve sürdürülebilir kullanmak ve yönetmektir. Bu ana amaca ise yüzey sularını ve yer altı sularını koruyarak, geliştirerek ve akılcı kullanarak, taşkın, buz veya zararlı atıklardan kaynaklanan kirliliği kontrol ederek ve Tuna Nehri Havzasından kaynaklanan kirliliğin Karadeniz'e ulaşmasını engelleyerek ulaşılabileceğini belirtilmiştir (Bilen, 2000; Pazarcı, 1999).

Anlaşma gereğince, su kaynaklarının sürdürülebilir ve adil kullanımını, korunmasını, geliştirilmesini ve rasyonel su kullanımını sağlayan ve düzenleyen Tuna Nehir Havzasının Korunmasına İlişkin Uluslararası Komisyon (ICPDR) 1998 yılında kurulmuştur. (Bilen, 2000) 1991 yılında kurulan, Tuna Çevre Programını yürütmekle yükümlü, komisyon çalışmalarında kirlilik açısından havza da yer alan 170 hassas noktayı belirlemiştir. AB ülkeleri, uluslararası finans kuruluşları ve çok sayıda hükümet dışı örgütünde desteğini alan bu program, tüm yetki ve sorumluluklarını ICPDR'ye aktarmıştır (The Danube River Protection Convention, www.icpdr.org).

İşbirliği yapan 13 üyesi¹⁴ ve AB ile ICPDR, su kalitesinin, taşkınlar ve endüstriyel kaza kontrol mekanizmaları geliştirilmesini, emisyonlar için standartlarda karara varılmasını ve söz konusu önlemler için gerekli olan yasal mekanizmaların işbirliği yapan ülkelerde oluşturulması ve uygulanmasını, görev olarak belirlemiştir. Taşkın ovası ormanları, bataklıklar, deltalar, taşkın ovası koridorları, göl kıyıları ve diğer sulak alanlar ile zengin biyolojik çeşitliliği Havza'da yer alan sanayileşme, nüfus yoğunluğu ve tarım faaliyetleri tehdit etmektedir (The Danube River Protection Convention", www.icpdr.org).

13 11 Tuna Nehri kıyıdaşı: Avusturya, Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Almanya, Macaristan, Moldova, Romanya, Slovakya, Slovenya, AB.

14 Sözkonusu 13 ülke; Avusturya, Bosna Hersek, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Almanya, Macaristan, Moldova, Sırbistan ve Karadağ, Slovakya Cumhuriyeti, Slovenya ve Ukrayna

2000 yılında yayınlanan AB Su Çerçeve Direktifi'nin, 13.maddesinde her üye devletin kendi sınırları dahilinde Nehir Havzası Yönetim Planları hazırlaması gerekliliğini belirtilmiştir. Tuna nehrinde olduğu gibi eğer bir su kaynağı Birlik sınırlarını aşıyorsa, söz konusu uluslararası nehir havzası bölgesi için üye devletler tek bir nehir havzası yönetim planı hazırlamak için işbirliği yapacaktır. Bunun mümkün olmaması halinde söz konusu havza ile ilgili devletlerin sınırları dahilinde bir plan hazırlanacaktır (Directive 2000/60/EC, 2000). Havza içinde yer alan on Avrupa Birliği ülkesi ve katılma sürecindeki ülkeler, Su Çerçeve Direktifinin şartlarını uygulamak için çalışmalar yapmaktadır. Aynı zamanda benzer çalışmalarda ICPDR üye ülkeleri tarafında yürütülmektedir. Bu çalışmalar ile noktasal kirlilik kaynakları ve boşaltım alanları kayıt altına alınacaktır. 10 Aralık 2009 tarihinden itibaren Tuna Nehir Havza Yönetim Planının ICPDR ve üye ülkeler tarafından uygulanmaya başlanmıştır (ICPDR - www.icpdr.org).

Su miktarından ziyade su kalitesinin en önemli sorun olduğu Havza'da, AB ülkeleri Su Çerçeve Direktifini yürürlüğe koymada farklı seviyelerdedir. Diğer ICPDR ülkeleri de su kaynakları kalitesini geliştirmek için çalışmalarını sürdürmektedir. Ülkelerin farklı ekonomik, sosyolojik ve topoğrafik farklılıklara sahip olması, su çerçeve direktifi ve ICPDR amaçlarına ulaşmakta aynı şekilde devam edememektedir. Her ülke ulusal ölçekte gerekli düzenlemeleri yapmaya çalışmaktadır (ICPDR - www.icpdr.org).

Tuna Nehri kolları, geçiş suları, gölleri, kıyı suları ve yeraltı suları Tuna Nehri Havza Bölgesini oluşturmaktadır. Tuna Nehri Havza Bölgesi Yönetim Planı oluşturmak amacıyla, Tuna Nehri Havzası, Romanya sınırları içerisinde Karadeniz Kıyı Havzası, Ukrayna'nın kısmen ve Romanya'nın Karadeniz kıyı sularını kapsayan Tuna Nehri Havza Bölgesi tanımlanmıştır. 2000 yılında direktifin yayınlanması ile Tuna nehri koruma sözleşmesine taraf ülkeler, tüm havzada direktifi uygulamak için çaba göstermişlerdir. AB üyesi olmayan kıyıdaşlarda kendi sınırları içerisinde direktifi uygulayacaklarını belirtmişlerdir. Direktifin 13. Maddesi 3. Paragrafına ithafen, Tuna Nehri ülkeleri Tuna Nehri Havza Yönetimini alt havza veya ulusal boyutta ele almışlardır. Tuna Nehri Koruma Sözleşmesi, Tuna Nehri Havzası'nın yönetimi için işbirliği ve sınır aşan suların işbirliği için yasal ve politik bir çerçeve oluşturur. Tuna Nehri Korunmasına ilişkin Uluslararası Komisyon ise işbirliği için koordine eden bir platform oluşturmuştur (ICPDR, 2009).

Direktif doğrultusunda, nehir havza yönetim çevrimi hazırlanmıştır. ICPDR'nin Direktif'i uygulamak için bir zaman çizelgesi hazırlanmıştır.

Bu çizelgeye göre 5. Madde doğrultusunda 2004 yılı sonunda nehir havzasının tanımlanması ve baskılar, etkiler ve ekonomik analizinin yapılması öngörülmüştür. 2006 yılında 8. Madde'nin gereği olarak izleme ağı kurulmuştur. 13. Madde gereğince 2008 yılında nehir havza yönetim planı taslağı sunulması, 2009 yılında nehir havza yönetim planı ile ortak önlemler programının bitirilmesi öngörülmüş ve gerçekleştirilmiştir. 2010 yılında fiyatlandırma politikalarının girişini planlayan ICPDR, 2012 yılında ortak önlemler programını uygulamaya başlayacaktır. 2015 yılında 4. Madde çevresel hedeflere ulaşmayı planlamış, 2015-2021 yılları arası ikinci yönetim çevrimini, 2021-2027 yılları arasında üçüncü yönetim çevrimini uygulamayı öngörmüştür. Nehir havza bölgelerinin tanımlandığı, kurumsal çerçeve ve işbirliği mekanizmalarının belirlendiği I. Aşama 2003 yılında bitirilecektir. 2004 yılı itibariyle bitirilecek II. Aşama içerisinde nehir havza bölgelerinin karakterleri, baskıları, etkileri ve ekonomilerinin analizi ve korunan alanların kayıtları yapılacaktır. III. Aşama'da ise izleme ağları ve programların geliştirilmesinden oluşmakta ve 2006 yılı sonunda bitmesi planlanmıştır. 2009 yılı itibariyle bitmesi gereken Nehir Havza Yönetim Planları'nı içeren Ortak Önlemler Programlarının hazırlandığı IV. Aşama son safhadır (Vogel, 2009). Bu doğrultuda Tuna Nehri Havza Bölgesi alanı 807. 827 km² olarak belirlenmiştir. 80.5 milyon nüfusa sahip bu alan içerisinde AB üyesi olan ve olmayan memba ve mansap ülkeler arasında sadece tabiat farkı değil sosyo-ekonomik açıdan da farklılıklar vardır. Su Çerçeve Direktifi'ne göre 2009/2010'da bitirilmesi gereken Ortak Önlemlerin Programı için Tuna Nehri Havza Yönetim planı işbirliği seviyeleri için üç aşama belirlenmiştir. Tavan olarak yapılandırılacak A bölümünde tüm havzayı kapsayan uluslararası yönetim gerçekleştirilecektir. B bölümü ise yetkili otoritelerce ulusal seviyede yönetimi ve Tizza, Sava, Prut ve Tuna Deltası gibi uluslararası alt havzaların yönetimini içermektedir. Taban bölüm C olarak anılan ulusal sınırlar içinde kalan birimlerin yönetilmesini içermektedir. Tuna Nehri'nin kapsamlı analizinin yapıldığı, nehir havza yönetim planlarının temellerinin atıldığı, önemli su kaynakları yönetim planlarının tanımlandığı Bölüm A'ya ilişkin rapor 2004 yılında yayınlanmıştır. Bu raporda dört önemli su yönetim konusu sırasıyla organik kirlilik, nütrient kirliliği, tehlikeli maddeler kirliliği, hidromorfolojik tahribat (hidroelektrik santraller, ulaşım ve taşkın koruma faaliyetleri hidromorfolojik bozunmaya sebep olmaktadır) olarak belirlenmiştir (Vogel, 2009; ICPDR, 2009). B bölümü içerisinde bahsedilen Sava Nehri Havzası raporu 2009 yılında uluslararası Sava Nehri komisyonu tarafından tamamlanmıştır. Tizza Nehri Havzası raporu da 2010 yılı içerisinde bitirilmesi öngörülmektedir. Tuna Deltası için çalışmalar devam

ederken, Prut Nehri Havzası çalışmaları geliştirilmektedir. ICPDR, 2009 yılı raporunda 2012 yılında Tuna Nehri Havzası Yönetim planı içerisinde Ortak Önlem programının kullanılmaya hazır olacağını ve 2015 yılında direktifin hedeflediği su durumuna ulaşılabileceği belirtilmektedir (ICPDR, 2009); Vogel, 2009).

2004 yılında havzanın bir diğer sorunu taşkınlar için ICPDR Sürdürülebilir Taşkın Koruma Eylem Planı'nı taşkın koruma politikaları dahilinde, ICPDR üyelerince kabul etmiştir. Devamında 2007 yılında yayınlanan AB Taşkın Direktifi koşullarına uyum sağlamak için eylem planında düzenlemeler yapmışlardır. Nehir havza yönetimi ve taşkın risk yönetimi arasında sinerji yaratan bu eylem planı, direktifin tüm seviyelerince geliştirilmektedir (ICPDR, 2009).

Tuna Havzası'nda, AB Su Çerçeve Direktifi ve Taşkın Risk Direktifi'nin uygulanması, su yönetimi ve çevre konularına duyarlılığı arttıracak boyutta etkilemiştir. ICPDR, çevresel standartların tüm havzaya ve sınıraşan su yönetimlerine uygulanmasında büyük rol oynamıştır. Su kaynakları, su kalitesi ve havzalarda su kullanımı ile ilgili kararlaştırılmış veri tabanı, akılcı su yönetim yapılanmasının temellerini atmıştır. Gelecekte havza da görülmesi mümkün problem nedenleri; ekonomik gelişmede heterojenlik, besin yükünün artması, iklim değişimi ve nehir morfolojisidir (Nachtnebel, 2010).

Tuna Nehri Havzasında, en yüksek uluslararası yargı yeri olan Uluslararası Adalet Divanı'nına da yansımış olan Gabcikova –Nagyvaros Projesi, gelişim ve yaşanan uyuşmazlıkları ile tüm nehir havzaları için önemli bir vaka çalışmasıdır (Toklu, 1999).

Tuna Nehri, Gabcikova (Bös) - Nagyvaros Projesi (Macaristan-Slovakya) Uyuşmazlığı

Tuna Nehri, Macaristan-Slovakya arasında 142 km uzunluğunda sınır oluşturmaktadır. Slovakya'nın Bratislava şehrinde başlayan ve Macaristan'ın Budapeşte şehrine kadar uzanan 200 km'lik bölge, uyuşmazlık sebebini oluşturmaktadır. Bratislava şehrinin altında nehrin eğimi büyük ölçüde azalmakta, nehir yatağında oluşan kum ve çakıl birikintiler ulaşımı engellemektedir. Gabcikova-Nagyvaros projesi görüşmeleri 1951 yılından itibaren başlamış, 1973 petrol krizi sonrası hız kazanmıştır. 16 Eylül 1977 tarihinde Macaristan ve Çekoslovakya, Gabcikova-Nagyvaros Baraj Sisteminin İnşası ve Ortak İşletmesi Antlaşması'nı imzalamıştır (Toklu, 1999; Bilen 2000).

Anlaşmanın içerisinde projenin amacı “ Tuna Nehri'nin Bratislava-Budapeşte arasındaki kısmındaki su kaynaklarının enerji, ulaşım ve tarım için tarafların ulusal ekonomilerinin geliştirilmesine yönelik olarak kullanılması” şeklinde ifade edilmiştir. (Toklu, 1999; Bilen, 2000) Proje elektrik üretilmesini, taşkınlarla karşı su akışının düzenlenmesini, Tuna Nehri'nin kanallarla saptırılarak Slovakya ve Macaristan topraklarına akıtılarak, daha sonra tekrar eski yatağına döneceği, ulaşımına uygun kanalla nehir ticaretinin artırılması ve Tuna Nehri'nin hızının azaltılarak iç deltasının ekosistemini koruma amaçlarına da sahiptir (Toklu, 1999; Smith vd., 2006).

Proje dahilinde Tuna Nehri'nin doğal yatağı değiştirilerek Çekoslovakya sınırları içinde 25,2 km uzunluğunda yapay bir kanal inşa edilecektir. Bu kanal yukarıda bahsedildiği gibi tekrar Tuna Nehri'ne bağlanmaktadır. Suyu kanala yönlendirmek için Macaristan sınırları içerisinde Dunakilitli Barajı inşa edilecektir. Bu baraj ve seddelerde 243 milyon m³ su depolanacaktır. Tuna Nehri'ne yapay kanalın bağlandığı noktadan itibaren nehir yatağı genişletilecektir. Nehrin, Macaristan sınırları içerisinde kalan kesiminde, Gabcikova'dan 100 km aşağıda, yılda 1 milyar kWh üretebilecek Nagymaros Hidroelektrik santrali ve gemi geçitleri inşa edilecektir. 1978 yılında inşaatlara başlanan proje, planlamalara göre 1986 yılında Gabcikova Hidroelektrik Santrali'nin ilk türbin ünitesi açılacak, 1990 yılı itibariyle proje tamamlanmış olacaktı (Toklu, 1999; Bilen, 2000).

Projenin başlamasından kısa bir süre sonra, Macar kamuoyunda projenin çevreye zararlı olacağına ilişkin itirazlar yükselmiştir. Özellikle yapılacak yapay kanal ile doğal flora, fauna ve yeraltı sularının zarar göreceği belirtilmiştir. Tepkiler sonucu iki ülke karşılıklı olarak 1983 yılında projeyi yavaşlatmaya ilişkin bir protokol imzalamışlardır. 1988 yılında tekrar iki ülke projenin tamamlanması gerekliliği fikri üzerine çalışmaları tekrar hızlandırmışlardır. Macaristan Parlamentosu 27 Eylül 1989 tarihinde, Macaristan sınırları içerisindeki Nagymaros Barajı'ndan vazgeçtiğini duyurmuş, Dunakilitli Barajı'nında inşaatını durdurmaya karar vermiştir. 1992 yılında AB temsilcileri ve iki taraf ülke müzakereler yapmış, Çekoslovak Hükümeti, projenin önemli olması ve yapılmazsa oluşacak ekonomik zararları neden olarak göstererek projeye tek taraflı devam edeceğini belirtmiştir. 1993 yılının Haziran ayında iki ülke sorunu Uluslararası Adalet Divanına götürmeye karar vermişlerdir. 7 Nisan 1993 tarihinde görüşülmeye başlanan dava, 25 Eylül 1997 yılında sonuçlandırılmıştır (Arapkirlioglu, 2006; Toklu, 1999; Bilen, 2000).

Uluslararası Adalet Divanı, 14'e karşı 1 oyla, Macaristan'ın haksız olduğu yönünde karar almıştır ve 1977 yılında imzalanan anlaşmanın halen

yürürlükte olduğunu belirtmiş ve anlaşma çerçevesinde, projenin tüm amaçlarını yerine getirecek hukuki sorumluluğun her iki taraf için de hukuki bir yükümlülük olduğunu belirtmiştir. Bu dava ile doğal kaynaklardan yararlanırken koruma-kullanma dengesinin gözetilmesini gerektiren yönleri ile Çevre Hukuku ve Sürdürülebilir Kalkınma Hukuku, Tuna Nehri'nin iki kıyıdaş devlet arasında kullanımına ilişkin olması nedeniyle Sınırdaş Sular Hukuku, 1977 anlaşmasının uygulanma sorunu olması sebebiyle Uluslararası Andlaşmalar Hukuku, süreç içerisinde Çekoslovakya'nın bölünmesi ve dava bölgesinin Slovakya sınırları içerisinde kalması Uluslararası Ardıcılık Hukuku gibi farklı alanların bir araya geldiği karmaşık bir dava olmuştur. Projenin çevre etkisine vurgu yapan Divan, doğal çevrenin ve su kalitesinin korunmasının son yirmi yıllık değişimleri de göz önünde bulundurarak tekrar tanımlanması gerekliliğini belirtmiştir (Bilen, 2000; Güneş, 2006). Bu dava ile birlikte daha önceden ele alınan davalarda görülen, "imtiyazlar" ve "doğal kaynaklar kontrolü" gibi kavramlar yerine "sürdürülebilirlik" ve "kaynak kullanımı sınırlandırılması" kavramları kullanılmıştır. Bu sorunun UAD tarafından ele alınması çevre hukuku ve ilkelerini göz önüne aldığı ilk davadır. Genel olarak bu davanın sonucundan beklenen, çevre hukuku alanında örf ve adet hukuku kurallarının belirlenmesini sağlayacak ve örnek teşkil edecek bir sonucun ortaya çıkmasıydı. Fakat divan bu konuda ihtiyatlı bir tavır sergileyerek, iki ülkeye "çevre koruma öncelikleri" ve "ekonomik kalkınmayı" uzlaştırarak bir işbirliği yapmalarını tavsiye etmiştir (Güneş, 2006). Macaristan karşılaştacağı çevre sorunları nedeniyle Tuna Nehri sularının kullanımına ilişkin yapılan işbirliğini bozmaya çalışırken, Çekoslovakya ekonomik nedenler sebebiyle işbirliğinin devam etmesi gerekliliğini savunmuştur.

4. Değerlendirme

Peipsi Gölü ve Tuna Nehri Havzaları, AB Su Çerçeve Direktifi'nin birlik sınırlarını aşan su havzaları için örnek oluşturmaktadır. Direktif'in 13. Madde 3. Paragrafında da belirtildiği gibi AB üyesi ve üye olmayan kıyıdaş ülkeler sınırdaş iki havzayı ortak bir çatı altında toplanarak işbirliği içinde yönetmişler ve Direktifi uygulama yolunda ilerlemişlerdir.

Neoliberal kurumsalcıların varsayımı doğrultusunda kıyıdaş ülkeler, AB'nin hazırladığı Direktifin ve kurumların çerçevesinde işbirliği yapmaktadır. Ancak bu ülkeleri işbirliği konusunda biraraya getiren nokta, ortak çıkarlarıdır. Her kıyıdaş ülke, su kirliliğinin sınır tanımaması ve bu sorunun ortak bir müdahale olmaksızın engellenmemesi, ekonomik açıdan

bu sulara bağımlı olmaları, bu su kaynaklarının içme ve sulama alanlarında kullanılması sebebiyle işbirliği yapmak zorunda kalmıştır. Bu noktada ise realist teorinin görüşleri haklı çıkmaktadır. Ülkeler çıkarları doğrultusunda işbirliği yoluna gitmektedir. Neoliberal kurumsalcıların görüşlerinde yer alan kurumlar ise işbirliğinin gerekçelerinin oluşturulmasından ziyade, su kaynağının yönetimine ilişkin sistemin şekillendirilmesinde yardımcı olmaktadır. Tuna Nehri ve Peipsi Gölü havzalarında oluşturulan işbirlikleri, Direktif sonrasında direktifin amaçları ve oluşturduğu zaman çizelgeleri ile sistemli bir şekilde ilerlemektedir.

Peipsi Gölü, kıyıdaşları Estonya ve Rusya için önemli bir ekonomik faaliyet alanıdır. Özellikle balıkçılık iki ülke için de önemlidir. Havzada balıkçılığın yanında içmesuyu ve kirlilik nedeniyle anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Ama bölge ekonomisinin balıkçılığa dayanması, içmesuyu ihtiyacı ve kirliliğin su kaynağına olumsuz etkisi iki ülkeyi çıkarları için işbirliği yapma yolunu açmıştır. Hem ikili anlaşmalar hem de 2000 yılında kabul edilen AB Su Çerçeve Direktifi'ni uygulayarak iki ülke sınır aşan su kaynağını birlikte yönetmekte ve faydalanmaktadır. AB'ye üye veya aday olmayan Rusya'nın işbirliği dahilinde AB Su Çerçeve Direktifi'ni kendi sınırları içerisinde uygulaması, kıyıdaşların istediğinde işbirliği yapabileceğinin bir göstergesidir.

Tuna Nehri Havzası'nda ise birbirinden farklı ekonomiye, coğrafyaya ve yönetime sahip 19 kıyıdaş ülkenin işbirliği, farklı mağduriyetlere ve farklı taleplere rağmen suların kullanımından doğan ortak çıkarlar sayesinde oluşturulan işbirliği uzun yıllardır sürdürülebilmektedir. Tuna Nehri ulaşım amacıyla da kullanılmaktadır ki bu durum ülkelerin, Tuna Nehri sularından faydalanma hakkını daha karmaşık bir hale getirmektedir. Çevre sorunlarının yanında, kıyıdaşların nehir sularından ekonomik ve adil biçimde faydalanma hakkı havzada işbirliği ve dayanışmayı zorunlu kılmaktadır. İşbirliğinin 1800'lü yıllara dayandığı bu havzada işbirliği birlik üyesi/aday ve birliğe aday olmayan ülkeler arasında gerçekleşmektedir. ICPDR çatısı altında toplanan ülkeler 2000 yılından sonra Direktif ile havza sularının kullanımını geliştirmeye devam etmektedir. Söz konusu bu iki havzada gerçekleşen işbirliği deneyimleri, AB'nin diğer sınıraşan su havzalarına örnek teşkil edebilir.

Kaynakça

Akkaya, C., Efeoğlu A. ve Yeşil N., (2006), "Avrupa Birliği Su Çerçeve Direktifi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", TMMOB Su Politikaları Kongresi Bildiri Kitabı, Cilt 1, Ankara, TMMOB.

Arapkirlioğlu, K., (2006), "Tuna, Dicle ve Fırat Akarsularının Kullanımında Ulusal Çıkarlar ve Çevre Etiği", TMMOB Su Politikaları Kongresi, Cilt 1, Ankara, TMMOB.

Bilen, Ö., (2009), Türkiye'nin Su Gündemi: Su Yönetimi ve AB Su Politikaları, Ankara, DSİ.

Bilen, Ö., (2006), "Avrupa Birliği'nin Su Politikalarının Hidropolitik Değerlendirilmesi", Stratejik Analiz.

Bilen, Ö., (2000), Ortadoğu Su Sorunları ve Türkiye, Ankara, TESAV.

Bjerregaard, R., (1998), Avrupa Birliği Çevre Mevzuatının Birbiriyle Uyumlu Hale Getirilmesi Konusunda Rehber, Ankara, Avrupa Topluluğu Komisyonu.

Budak, S., (2000), Avrupa Birliği ve Türk Çevre Politikası, İstanbul, Büke Yayınları.

Budarin. V., Sedova. A., Nefyodova. Y., Kuznetsov. O., Munthe. N., Roll. G. ve Aliakseeva. N., (2000), "Water Resources Management in Russia: Lake Peipsi Basin Case", Workshop Report, SEPA.

Commission of the European Communities, (2009), "In Accordance with Article 18.3 of the Water Framework Directive 2000/60/EC on Programmes for Monitoring of Water Status", COM (2009) 156 Final, Brussels, 01.04.2009.

Commission of the European Communities, (2007), "First Stage in the Implementation of the Water Framework Directive 2000/60/EC", COM (2007) 128 Final, Brussels, 22. 3.

Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes, <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/water/pdf/watercon.pdf>

Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context, <http://actionguide.info/m/orgs/243/>

Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters, <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf>

Çevre Bakanlığı, (2003), "Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin 2000/60/EC Sayılı Direktifi", <http://www.cevreorman.gov.tr/cy/sudairesi/suliste.htm>

Çınar, T. ve Özdiñç H. K., (2006), *Su Yönetimi: Küresel Politika ve Uygulamalar Eleştirisi*, Ankara, Memleket Yayınları.

“Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy”, *Official Journal of the European Communities*, 2000.

Egeli, G., (1996), *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Çevre Politikaları*, Ankara, Çevre Vakfı.

Fitzmaurice, J., (1996), *Damming The Danube; Gabčíkovo and Post-Communist Politics in Europe*, Oxford, Westview Press.

Gouldson, A., Lopez E. G. ve Alstine J. V., (2008), “New Alternative and Complementary Environmental Policy Instruments and the Implementation of the Water Framework Directive”, *Europe Environment*, 18.

Grimeaud, D., (2004), “The EC Water Framework Drective-An Instrument for Integrating Water Policy”, *Recial*, 13(1), 2004, s. 27-39.

Güneş, Ş. A., (2006), “Gabcikova-Nagymaros Davası”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2.

Hedalin, B., (2008), “Criteria for the Assessment of Process for Sustainable River Basin Management and Their Congruence with the EU Water Framework Directive”, *European Environment*, 18.

Holzwarth, F., (2002), “The EU Water Framework Directive-a key to catchment-based Govarnence”, *Water Science and Technology*, Vol.45, No.8s.105-112, IWA Publishing.

ICPDR, (2009), “Danube River Basin District Management Plan”, Final Version, Vienna, ICPDR.

Jans, J. H., (1995), *European Environmental Law*, Londra, Kluwer.

Kaika, M. ve Page B., (2003), “The EU Water Framework Directive: Part 1. European Policy-Making and the Changinig Topography of Lobbying”, *European Environment*, 13, s.314-327.

Kaika, M., (2003), “TWFD: A New Directive for Changing Social, Political and Economic European Framework”, *European Planning Studies*, Vol. 11, No. 3, s. 299-316.

Kallioras, A., Pliokas F. ve Diamantis I., (2006), “The Legislative Framework and Policy for the Water Resources Management of Transboundary Rivers in Europe: The Case of Nestos/Mesta River, Between Greece and Bulgaria”, *Environmental Science & Policy*, 9.

Keleş, R., Hamamcı C. ve Çoban A., (2009), Çevre Politikası, Ankara, İmge Kitabevi.

Kıbaroğlu, A., Sümer V., Kaplan Ö. ve Sağsen İ., (2006), "Türkiye'nin Su Kaynakları Politikasına Kapsamlı Bir Bakış: Avrupa Birliği Su Çerçeve Direktifi ve İspanya Örneği", TMMOB Su Politikaları Kongresi Bildiri Kitabı, Cilt 1, Ankara, TMMOB.

Klosk, A., (2001), "Case Report; Management Issues of the Lake Peipsi/ Chudskoe Region", Lakes& Reservoirs: Research and Management, Vol. 6, s. 231-235.

Koeman, N. S. J., (1999), Environmental Law in Europe "European Environmental Law: An Introduction", Brinklost, L.J., Kluwar Law International.

Lanz, K. ve Scheuer S., (2001), European Environmental Bureau Handbook on Eu Water Policy under the Water Framework Directive, Brussels, European Environmental Bureau.

Maden, T. E., (2006), "AB Su Çerçeve Direktifi: Direktif Çerçevesinde Sınışan Sular, Peipsi Gölü Örneği", 21-23 Mart 2006, TMMOB Su Politikaları Kongresi Bildiri Kitabı, Ankara.

McCormick, J., (2001), Environmental Policy in the European Union, New York, Palgrave.

Mengi, A. ve Algan N., (2003), Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme: "AB ve Türkiye Örneği", Ankara, Siyasal Kitabevi.

Murphy, I. L., (1997), The Danube: A River Basin in Transition, London, Kluwer Academic Publishers.

Nachtnebel, H. P., (2010), "Case Study-Danube River Basin", IWHW-BOKU, s. 26-33, www.gwsp.org.

Nilsson, S., Langaas, S. ve Hannerz, F.. "International River Basin Districts under the EU Water Framework Directive: Identification and Planned Cooperation", European Water Management Online, 2004, <http://www.ewaonline.de/journal/2002-05.pdf>

Okumuş, İ., (2003), "Avrupa Birliği Su Politikası ve Su Kalitesi Düzenlemeleri", Türk Sucul Yaşam Dergisi, Yıl: 1, sayı:1, s. 109-115.

Pazarıcı, H. (1999), Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap, Ankara, Turhan Kitabevi.

Peipsi CTC. (2001), " Public Participation in the Management of Transboundary Waters: Lake Ohrid and Lake Peipsi Case Studies", INFOBULLETIN, March 2001, www.ctc.ee.

Rekolainen, S., Kamari J., ve Hiltunen M., (2003), "A Conceptual Framework for Identifying the need ana Role of Models in the Implementation of the Water Framework Directive", *Int. J. River Basin Management*, Vol. 1, No. 4, s.347-352.

Roll, G., (2004), "Interactive Management of Transboundary Waters on the External European Union Border", *Water Science and Technology*, Vol. 49, No. 7, s. 179-186.

Roll, G., ve Kosk. A. (2003), "Lake Peipsi/Chudskoe", *Lake Basin Management Initiative Regional Workshop for Europe, Central Asia and the Americas*, Vermont, USA, 18-21 June 2003.

Roll, G., (2001), "Lake Peipsi – a Transboundary Lake on the Future Border of the EU", *Seminar3: Good Practices in River Basin Planning*, WWF International, Brussels, Belgium, 29-30 May 2001, s. 117-123.

Roll, G. ve Lopman E., (2001), "EU Water Policy and Implementation of Water Management Regimes on Transboundary Waters in Baltic Sae Basin", 2001, www.mantraeast.org

Sare, M. ve Tuubel.,V., (2003), "Peipsi Forum III: Regional Development and Cross Border Cooperation in the Estonian-Russian Border Area", *Peipsi CTC*, Tartu & Kallaste, 22-23 August, 2003.

Smith, S. E., vd., (2006), "Environmental Impact of River Diversion: Gabčíkova Barrage System", *Journal of Water Planning and Management*, May/June 2006.

Toklu, V. (1999), *Su Sorunu Uluslararası Hukuk ve Türkiye*, Ankara, Turhan Kitabevi.

Türkiye Çevre Vakfı, (2001), *Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Çevre Mevzuatı*, Ankara, Türkiye Çevre Vakfı Yayınları.

TÜSİAD, (2002), *Avrupa Birliği Çevre Mevzuatına Uyum Süreci*, Yayın No. TÜSİAD-T/2002-9/331, İstanbul, TÜSİAD Yayınları.

UNESCO, (2006), *Water as a Shared Responsibility*, The United Nations World Water Development Report II, New York.

Vogel, B., (2009), "EU Water Framework Directive- Implementation in the Danube River Basin", *Budapest, ICPDR*.

Yıldız, D., (2007), *Su Raporu: Ulusal Su Politikası İhtiyacımız*, Ankara, USİAD.